

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Obor: Teologie a spiritualita zasvěceného života

Mgr. Jana Ferenčáková

Duchovné materstvo
v Spisoch svätej Angely Merici

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Marta Lucia Cincialová, Th.D.

OLOMOUC 2012

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne na základe citovaných prameňov a literatúry.

V Olomouci, 16. apríla 2012

.....

Ďakujem ThLic. Marte Lucii Cincialovej, Th.D. za odbornú pomoc, rady a povzbudenie pri vytváraní bakalárskej práce. Moja vďaka patrí tiež všetkým, ktorí ma pri písaní podporovali a sprevádzali svojou modlitbou.

Obsah

Úvod	6
1. Svätá Angela Merici	7
1.1 Život svätej Angely.....	7
1.1.1 Detstvo a dospievanie Angely Merici.....	7
1.1.2 Angela ako duchovná matka	9
1.1.3 Založenie Spoločnosti svätej Uršule	9
1.2 Situácia žien v dobe sv. Angely.....	10
2. Spisy Angely Merici	13
2.1 Štýl a jazyk diela.....	13
2.2 Charakteristika diela	14
2.2.1 Duchovný rozmer <i>Spisov</i>	15
2.2.2 Pedagogický rozmer <i>Spisov</i>	16
2.2.3 Sociálny rozmer <i>Spisov</i>	17
2.2.4 Ekleziálny rozmer <i>Spisov</i>	18
2.3 Štruktúra diela.....	19
2.3.1 <i>Regula Spoločnosti svätej Uršule</i>	20
2.3.2 <i>Rady určené predstaveným – kolonelám</i>	21
2.3.3 <i>Závet Matky, sestry Angely, zanechaný ctihodným paniam</i>	23
3. Povolanie ženy k materstvu	25
3.1 Etapy rastu povolania byť matkou.....	25
3.1.1 Pozvanie byť dcérou	25
3.1.2 Pozvanie stať sa manželkou	27
3.1.3 Naplnenie poslania ženy – byť matkou.....	29
3.2 Materstvo ženy.....	30
3.2.1 Pozvanie byť telesnou matkou	30
3.2.2 Duchovné materstvo	32
4. Rozmer materstva v <i>Spisoch</i> sv. Angely	35
4.1 Angela a jej pozvanie byť dcérou	35
4.2 Angelino pozvanie byť manželkou a matkou	38
4.2.1 Niektoré rady začínajúcim matkám	39
4.2.2 Angeline rady skúseným matkám	42
4.3 Charakteristika duchovného materstva v učení Angely Merici.....	43

Záver	46
Anotácia	47
Bibliografia	48
Zoznam skratiek	50

Úvod

Dôvod pre výber tejto témy bol môj osobný. Ako jedna z duchovných dcér svätej Angely som mala túžbu hlbšie sa oboznámiť s tým, čo ona sama zanechala svojim dcéram. Uvedomovala som si, že Angela nikde nehovorí o konkrétnej forme nášho apoštolátu. Jediné, k čomu pozýva svoje nasledovníčky, je stávať sa pravou snúbenkou Ježiša Krista. Snúbenecká láska – to je posolstvo, z ktorého má vychádzať všetko ostatné. A duchovné materstvo? To je priamy dôsledok prežívania tohto vzťahu. V jednej myšlienke sa píše, že len ten má lásku, kto ju má pre iných. Naozaj, aj Angela bola tou, ktorá si uvedomovala božiu lásku, ktorá vstúpila do jej života a niesla ju ďalej všetkým, ku ktorým bola pozvaná.

Nakoľko ju ľudia oslovovali Matka sestra Angela, bola som zvedavá, čo sa dá o duchovnom materstve vyčítať zo Spisov, ktoré po sebe zanechala. Chcela som hlbšie vniknúť do jej prežívania duchovného materstva. Čo bolo pre toto materstvo charakteristické? Akým spôsobom prežívala vzťah k svojim dcéram? Je uskutočňovanie spôsobu jej materstva možné aj v dnešnej dobe? Keďže sama stojím na začiatku rehoľného života, sú pre mňa odpovede na tieto otázky dôležité, lebo aj ja som pozvaná žiť tento rozmer materstva vo svojom živote.

Hlavným cieľom tejto práce bolo charakterizovať spôsob prežívania materstva tak, ako nám ho ponúka svätá Angela Merici vo svojich *Spisoch*, nájsť jeho podstatné prvky, ktoré sú základom pre nájdenie a naplnenie hlavného poslania ženy – materstva.

Pri svojej práci som použila metodický postup, ktorý spočíval v zhromažďovaní podkladov a ich štúdiu, v triedení získaných faktov, v hodnotení problematiky i štruktúry práce a napokon v zhrnutí čiastkových poznatkov. Metódu by som stručne charakterizovala ako analyticko-syntetickú.

Práca je rozdelená do štyroch častí. V prvej sú vykreslené základné životopisné údaje svätej Angely, najmä udalosti, ktoré následne ovplyvnili jej materstvo. Je tu načrtnutá i odpoveď na otázku, prečo ju mnohí ľudia oslovovali Matka sestra Angela. V druhej časti je rozobraté dielo, ktoré zanechala svojim nasledovníčkam – *Spisy* pozostávajúce z troch častí: *Regula*, *Rady* a *Závet*. Tretia kapitola venuje pozornosť významu materstva v živote ženy – ako biologického tak i duchovného. V každom prežívaní materstva je možné rozpoznať tri základné fázy jeho vývoja – dcéra, manželka a matka. Posledná časť vykresľuje duchovné materstvo tak, ako ho prežívala Angela Merici a ako ho pozýva žiť aj svoje duchovné dcéry.

1. Svätá Angela Merici

Na úvod si priblížime život ženy, ktorá neuskutočnila žiadny svetový objav a nepostavila žiadne obrovské dielo. Angela Merici – jednoduchá žena s materským citom pre iných, plná pokory, ale i žena s pravým talianskym temperamentom,

Neboli to búrlivé manifestácie; bol to jej jednoduchý život naplnený poslušnosťou voči Duchu Svätému, život plný viery, lásky a dôvery v Boha, ktorý priniesol nie dvadsať, ale stonásobnú odmenu (Porov. Lk 8,8).

V druhej časti sa pozrieme na situáciu žien v dobe, kedy žila Angela Merici. Už aj pri krátkom exkurze pochopíme, prečo nové dielo, ktoré vzniklo pod vedením tejto ženy, malo skutočne nielen miestny, ale celospoločenský dosah.

1.1 Život svätej Angely

V tejto časti sa pozrieme na samotný život svätej Angely. Napriek tomu, že navonok sa javil ako život jednej bežnej talianskej ženy, predsa len bol v niečom skutočne výnimočný.

1.1.1 Detstvo a dospievanie Angely Merici

Angela Merici sa podľa tradície narodila okolo roku 1474 v talianskom mestečku Desenzano del Garda - oblasť Brescia. Jej otec Giovanni pochádzal z Brescie, matka Caterina bola sestrou váženého pána Biancoso de`Bianchi, ktorý bol členom mestskej rady v mestečku Saló.

Po svadbe sa mladí manželia presťahovali do mestečka Desenzano. Najprv to bol dom priamo v meste a neskôr samota na okraji mesta zvaná „Le Grezze“, kde Caterina priviedla na svet päť detí. Boli to traja chlapi a dve dievčatá; Angela bola predposledná. Tu strávila svoje detstvo i mladosť.¹

Jej detstvo sa nelíšilo od detstva ostatných dedinských dievčat: bola to pomoc v dome, i hra s vrstovníkmi.² Počas dažďových popoludní či dlhých zimných večerov otec Ján čítaval všetkým životopisy svätých. Spomienky na tieto chvíle ostali v Angele

¹ Porov. MERICI, A. *Spisy*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1997, s. 9. (Ďalej len *Spisy*)

² Porov. ANGELIOVÁ, P. *Anděla Merici: Charisma ženy v životě církve*. Praha: Paulínky, 2007, s. 35.

veľmi živé a práve ony – ako sa o tom sama neskôr zmieňuje – ju viedli k tomu, aby sa už vtedy rozhodla pre striedmy, duchovný a kontemplatívny život.³

V rokoch 1491-1492 však Angela stráca svoju staršiu sestru i oboch rodičov, ktorí zomierajú na tú istú chorobu. Preto odchádza so svojim mladším bratom Mericom do výchovy k strýkovi do mestečka Saló.⁴

Už to nebola neporušená príroda vidieka. Bolo to panské prostredie mesta, kde Angela dospieva. Avšak nedáva sa strhnúť jeho spôsobom života. Práve naopak. Rozhodne sa vstúpiť do tretieho rádu sv. Františka, aby sa mohla čo najčastejšie zúčastňovať svätej omše, spovedať sa a prijímať eucharistiu, čo nebolo v tom čase bežné ani u mníchov a nieto u laikov. A pre všetkých sa tak stane „sur Anzola“, teda sestra Angela.

Začleniť sa do tohto spoločenstva znamenalo pre Angelu nielen obliecť si jednoduchý odev, viesť striedmy život či možnosť i úlohu postiť sa, ale najmä prinášať pokoj a lásku všetkým bratom a sestrám, zvlášť chudobným a chorým. Keďže terciárom nebola vymedzená zvláštna forma apoštolátu, Angela tak ostáva otvorená pre plán, ktorý pre ňu pripravil Boh.

Po niekoľkých rokoch však u Angely zvíťazila túžba vrátiť sa späť. Výchovu mladšieho brata Merica prenecháva úplne v rukách svojho strýka a vracia sa na usadlosť Grezze, kde žije každodenný život vidieckej ženy – stará sa o dom, pracuje na poli, navštevuje chorých, radí a povzbudzuje druhých. Je otvorená pre potreby všetkých, ktorí prosia ju o pomoc.⁵

Počas týchto všedných dní však Angela zažila jeden výnimočný. Bolo to v čase žatvy. Práca na poli bola namáhavá a prerušila sa iba na chvíľku. Avšak Angela sa namiesto rozhovoru utiahla do ústrania, aby sa pomodlila. Boh ju zrazu zasiahol akoby bleskom a Angela videla pred sebou čosi ako rebrík, ktorý spájal nebo so zemou, a na ňom „*dlhý rad oslavujúcich panien a anjelov...harmónia, ktorá naplňovala hlboké mlčanie celého tvorstva. Také nevyjadriteľné...že sa v nej utvrdila istota vyvolenia pre poslanie, ktoré má splniť v Božom mene.*“⁶ Boh jej zveruje novú úlohu. Angela však zatiaľ nepozná spôsob ani čas. Verí, že Boh ju povedie.

³ Porov. *Spisy*, s. 9.

⁴ Porov. MARIANI, L. - RIO, M. B. *Proti vetru pod vánkom Ducha*. 1. vyd. Bratislava: Lúč, 1993, s. 9.

⁵ Porov. ANGELIOVÁ, P. *Anděľa Merici*, s. 36-37.

⁶ MARIANI, L. - RIO, M. B. *Proti vetru pod vánkom Ducha*, s. 32.

1.1.2 Angela ako duchovná matka

V roku 1516 sa však Angela opäť vydáva na cestu. Na pozvanie jej františkánskych predstavených odchádza do mesta Brescia k pani menom Caterina Patengola. Tu, pri tejto žene, ktorá stratila svoje deti i manžela, Angela začína svoje poslanie tešiteľky a radkyne. Avšak Angelina pomoc prekračuje hranice tohto domu. Angela svoje poslanie postupne rozširuje na všetkých, ktorí jej zverujú svoje starosti, ktorí prosia o modlitby alebo chcú zmeniť svoj život. Pomáha tým, ktorí prosia o jej múdru radu pri dôležitých životných rozhodnutiach ako je písanie testamentu či uzatváranie manželstva. Pri rozličných nepokojoch a hádkach sa stáva zmierovateľkou v rodinách i medzi ľuďmi rôznych stavov.

Angela však neostáva v tomto dome veľmi dlho. Odchádza bývať do domu patriacemu mladému kupcovi menom Giovan Antonio Romano, ktorý ju mal ako svoju duchovnú matku. Potom býva krátky čas v Cremona, v dome statkára Agostina Galla, kde nadväzuje styky s dvorom Francesca II. Sforzu, milánskeho dóžu žijúceho v exile, ktorý odporúča seba i svoje dóžatstvo do jej modlitieb. Poslednou zastávkou na Angelejšej ceste sa stalo mesto Brescia. Tu bývala najprv v blízkosti kostola sv. Barnabáša a napokon to bol dom neďaleko kostola sv. Afry.⁷

Angela sa počas svojho pobytu v Brescii zúčastnila viacerých pútí, ktoré v tom čase boli ľudovou formou pokánia. Putovala do Mantovy, potom do Svätej zeme, v jubilejnom roku do Ríma a napokon to bola púť na Svätú horu Varallo.⁸ Cieľ týchto pútí mala jasný: „*Bolo treba spasiť ľudstvo. Žiadalo sa jej, aby aj ona prispela k vykúpeniu a ponúkla vlastnú časť obety. Spontánne, veľkoryso a z lásky.*“⁹

1.1.3 Založenie Spoločnosti svätej Uršule

Môžeme povedať, že celý jej život – navonok ničím výnimočný – bol prípravou na veľké dielo, ktoré Boh chcel prostredníctvom nej vykonať. Angela na túto chvíľu skutočne čakala takmer celý život. Boli to všedné dni naplnené modlitbou a láskyplnou službou druhým. Jej materské srdce nachádzalo postupne čoraz viac dievčat či mladých žien, pre ktorých sa Angela stávala duchovnou matkou. Boli to ženy žijúce vo svete, ktoré túžili oddať sa Bohu, avšak netúžili ostať za múrmi kláštora.

⁷ Porov. *Spisy*, s. 10-11.

⁸ Porov. ANGELIOVÁ, P. *Anděla Merici*, s. 40-41.

⁹ MARIANI, L. - RIO, M. B. *Proti vetru pod vánkom Ducha*, s. 56.

A Boh si Angelu vybral práve pre ne. Myšlienka založiť spoločnosť panien postupne dozrievala. Angela po zrelosti uvažovaní nadiktovala *Regulu*. Boli to roky modlitby, ktoré predchádzali každé jej slovo. Angela nevedela písať, preto slová *Reguly* diktovala svojmu sekretárovi Gabrielovi Cozzanovi, notárovi a profesorovi literatúry, ktorý všetky slová starostlivo zapísal. Vedela si ich však napísané prečítať.

Už pri diktovaní týchto slov nazvala novú spoločnosť Spoločnosťou svätej Uršule. Angela od začiatku nemala pochybnosti, že práve svätá Uršula bude patrónkou Spoločnosti. Táto svätica už od detstva silno zapôsobila na Angelu a stala pre ňu veľkým vzorom.

Deň založenia novej Spoločnosti nastal na sviatok svätej Kataríny Alexandrijskej, 25. novembra 1535. Dvadsaťosem kandidátok sa stretlo na svätej omši v kostole sv. Afry a po nej išli do oratória, ktoré pani Isabetta Pratto poskytla vo svojom dome.

Samotný akt založenia Spoločnosti bol jednoduchý. Kancelár Cozzano na dosky zapísal meno Matky sur Anzoly a potom mená dvadsiatich ôsmich panien Spoločnosti.¹⁰ Nič viac. Žiadna okázalá slávnosť, žiadny aplauz, slávnostná hostina. „*Keď sa zhromaždenie skončilo, Brescia sa prebúdza do práce, do obchodovania, do práce v dielňach. Deň vyzeral pochmúrny a chladný. Ale v Cirkvi sa narodil nový život, rozkvitla jar.*“¹¹

Angela bola nútená čoskoro zvolať prvú generálnu kapitolu, na ktorej bola ona zvolená za nielen za doživotnú predstavenú a Matku tejto Spoločnosti, ale i za jej magistru a ekonómku. Zvolili na nej aj štyri panny – predstavené a formátorky – a štyri matróny – správkyne, urodzené vdovy z Brescie, ktoré zastupovali členky Spoločnosti pred úradmi.¹²

Avšak Angela neriadi túto Spoločnosť dlho. Boh si ju z tohto sveta povolal 27. januára 1540.

1.2 Situácia žien v dobe sv. Angely

Po tom, čo sme pozreli na život tejto veľkej ženy, pozrime na samotné postavenie žien vo vtedajšej spoločnosti. Pochopíme tým nielen jej situáciu a túžby, ktoré nosila vo svojom srdci, ale najmä skutočné dôvody založenia novej Spoločnosti.

¹⁰ Porov. *Tamže*, s. 83.

¹¹ *Tamže*, s. 124.

¹² Porov. MARIANI, L. - RIO, M. B. *Proti vetru pod vánkom Ducha*, s. 128-130.

Situácia žien v dobe, v ktorej žila sv. Angela, nebola jednoduchá. Narodenie dievčaťa v rodine, ktorá bola bez určitého postavenia, bolo prijímané v tichosti a nevyznačovalo sa žiadnou zvláštnosťou či pozornosťou. Dievčatá vo veku sedem až desať rokov boli zverené do výchovy niektorého kláštora, ktorý ju mal pripraviť na jej budúcnosť.¹³

V tomto období existovali pre ženu len dve možnosti, ktoré boli v spoločnosti uznávané: manželstvo alebo kláštor s klauzúrou. Avšak žena samotná nemala právo slobodne si zvoliť svoj životný stav; bola to rodina, ktorá rozhodovala o jej budúcnosti. Rozhodnutie o voľbe bolo podmienené viacerými faktormi. „*Pokiaľ dievča nemalo dostatočné veno, zdravie či povolanie k životu v kláštore, ostávalo jej manželstvo alebo bola odsúdená žiť v postavení, ktoré bolo považované za nižšie a bez spoločenského uznania.*“¹⁴

Skutočne, situácia žien, ktoré nevstúpili do manželstva a nerozhodli sa ani pre život zasvätený Bohu za múrmi kláštora, nebola vôbec jednoduchá a ľahká. Zväčša pracovali ako slúžky bez možnosti získať spoločenské či právne uznanie.¹⁵

Angela vnímala túto neľahkú situáciu žien, ktoré síce túžili po zasvätenom živote, ale chceli ho prežívať vo svojom zamestnaní, vo svojich domoch a zdieľať ho s ľuďmi žijúcimi okolo nich. Bol to jej život modlitby, púte, rozhovory či stretnutia s mladými ženami, počas ktorých si uvedomovala ich silnú túžbu. Postupne v nej zrelo pozvanie k novej úlohe – stať sa duchovnou matkou týchto žien. A nielen to. Vnímala, že potrebujú byť zjednotené a v istom smere spoločne prežívať svoje zasvätenie. Tu kdesi stál počiatok novovznikajúcej Spoločnosti, ktorú netvorili len mladé dievčatá. Boli to ženy z rôznych spoločenských vrstiev, ktoré sa – zjednotené spoločnou túžbou srdca – s pevným odhodlaním rozhodli žiť panenský život podľa *Reguly*, ktorú napísala svätá Angela.¹⁶

Angela tak umožňuje ženám zvoliť si nový životný stav, ktorý je schválený Cirkvou: ide o dobrovoľné zasvätenie sa Bohu, pričom žena ostáva vo svete, kde môže rozvíjať svoje duchovné materstvo. Medzi základné charakteristiky vznikajúcej Spoločnosti teda patrí možnosť poskytnúť laickej žene žiť životným štýlom, ktorý jej

¹³ MARGONI, A. *Angela Merici: The intuition of the secular spirituality*. Soveria Mannelli: Rubbettino Editore, 2004, s. 25.

¹⁴ MARIANI, L. - RIO, M. B. *Proti vetru pod vánkom Ducha*, s. 42.

¹⁵ Porov. *Tamže*, s. 26.

¹⁶ Porov. *Tamže*, s. 42-43.

umožní realizovať to, čo cíti a to, čo je užitočné pre jej duchovný a ľudský rozvoj.¹⁷ Členky spoločnosti nie sú viazané na jednotnú či spoločnú činnosť. Avšak nežijú izolovane, pretože tvoria údy svojej duchovnej rodiny.¹⁸ Vznikla tak celkom nová cesta – doteraz nepoznaná, neznáma. Bola to „*laická spoločnosť, ktorá mala uprostred sveta žiť záväzky vyplývajúce zo zasvätenia Bohu s prostriedkami, až doteraz vyhradenými kláštorom, teda modlitbami, pokáním a životom podľa evanjeliových rád.*“¹⁹

Angela však dosiahla nielen akýsi vnútorný pokoj týchto žien. Jej činnosť mala spoločenský i politický dosah. Ten zahŕňal prijatie nového životného stavu, ktorý bol cirkvou legitímne uznaný, čím sa dosiahla akási rehabilitácia slobodných žien v rámci spoločnosti. Zároveň mladé panny boli pod akýmsi patronátom, ktorý im vo významnej miere poskytoval ochranu i uznanie nielen pred inštitúciami, ale i pred samotným príbuzenstvom.²⁰

Angela bola pozvaná k neľahkému poslaniu. No keď sa spojí ochota človeka s mocou Boha, dejú sa zázraky.

¹⁷ Porov. MARGONI, A. *Angela Merici: The intuition of the secular spirituality*, s. 106.

¹⁸ Porov. *Spisy*, s. 11.

¹⁹ ANGELIOVÁ, P. *Anděla Merici*, s. 43.

²⁰ Porov. *Tamže*, s. 43-44.

2. *Spisy* Angely Merici

V predchádzajúcej časti sme sa pozreli na život svätej Angely, na prostredie a situáciu, v ktorých žila a na podnety i dôvody, ktoré ju viedli k založeniu novej Spoločnosti. Teraz sa bližšie oboznámime s jej *Spismi* – jediným literárnym dielom, ktoré zanechala.

2.1 Štýl a jazyk diela

Svätá Angela Merici, napriek tomu, že vedela čítať a pamätala si aj latinské texty, sa pravdepodobne nikdy nenaučila písať. Preto *Spisy* nenapísala sama, ale diktovala ich svojmu sekretárovi menom Gabriel Cozzano. *Spisy* diktovala Angela krátko pred smrťou, ale ich obsah zrel počas mnohých rokov, ba môžeme povedať desaťročí jej života.

Pri ich čítaní máme skutočne dojem, že ide o list matky svojim dcéram; štýl je skôr hovorový ako náučný. V texte nás prekvapí nielen presnosť, praktickosť obsahu, ale zvlášť jasne ucelená štruktúra, ktorá – s ohľadom na to, že Angela svoje myšlienky nezapisovala, len ukladala vo svojej mysli – je pre nás skutočne zarážajúca: žiadne zbytočne sa opakujúce slová, odbiehanie od témy, nepresné či sentimentálne vyjadrenia alebo zmätok v štruktúre. Iba prakticky, jasne a s veľkým dôrazom, ale i láskavým postojom matky vyslovených „*niekoľko odporúčaní*“²¹, ako to vyjadruje samotná autorka.

Napriek tomu, že Angela nevedela písať, bola skutočne výbornou spisovateľkou. Dielo odzrkadľuje jej ľudskú zrelosť, vyrovnanosť i duchovnú hĺbku. Je to tiež jej priamy, bezprostredný štýl, v ktorom sa ako hlavná niť tiahnu citáty zo Svätého písma pretkané konkrétnymi obrazmi reálneho života, ktoré čitateľom veľmi plasticky vysvetľujú mnohé skutočnosti.²²

Angela až do smrti ostane vo svojom srdci „*vidiečankou z Desenzana*“²³, ktorá je priam bytostne spojená so životom na vidieku i s jeho prírodou. Túto skutočnosť veľmi jasne vidíme v konkrétnych literárnych obrazoch, ktoré používa: náročnú cestu života jej dcér prirovnáva k trnistým a kamenistým chodníkom, ktoré sa zmenia

²¹ *Spisy, Rady, Úvod*, b. 20, s. 39.

²² Porov. LEDOCHOWSKÁ, T. *Angela Merici a Spoločnosť sv. Uršule vo svetle dokumentov*. Vydané v Ríme pre vnútornú potrebu sestier uršulínok, s. 187-188.

²³ *Tamže*, s. 185.

na kvetnaté; vyzýva dcéry na skutočnú bdelosť, keďže broja proti nim voda, vzduch i zem; hovorí, že nemôžu nechať rásť vo svojom strede semeno rozdelenia. Vo svojich *Spisoch* zvelebuje Pánovo meno nad piesok mora, nad kvapky vôd, nad množstvo hviezd. Hovorí tiež o bdelosti a ostrážitosti pastierok, ktoré majú chrániť dcéry – ovečky – pred vlkami a zlodejmi (t.j. pred klamstvom svetáckych ľudí a bludárov).

V *Spisoch* nájdeme veľmi často citované slová Svätého písma, ba mohli by sme priam povedať, že celé kapitoly *Reguly* sú vlastne komentármi jednotlivých biblických textov. Autorka sa neobmedzuje len na evanjeliá, či novozákonné listy sv. Pavla, sv. Petra či Apokalypsu. Ide aj do starozákonnej tradície Cirkvi, kde sa odvoláva na knihu Žalмов či Knihu Tobiaš.²⁴

Angela sa vyznačovala nielen veľkou duchovnou hĺbkou, vnímavosťou a pozornosťou, ale disponovala i veľmi dobrou pamäťou. Tá sa ukazuje práve pri citovaní spomínaných latinských textov. Autorka vkladá tieto citáty priamo do textu, avšak neostáva len pri tom. Za každým citátom nasleduje talianske slovo „ci“ – „to je“, kde autorka ponúka jeho preklad, alebo vlastnú interpretáciu, ktorou ho chce bližšie vysvetliť. Ponúka tak možnosť lepšie pochopiť zámer výberu danej myšlienky.²⁵

Veľmi významnou charakteristikou, ktorá sa vyníma v diele, je praktický rozmer lásky. Nie sú to reči preplnené nesplniteľnými príkazmi či slová, z ktorých by sa ozývali prázdne sľuby. Angelina láska je skutočná. Neoplýva množstvom sentimentálnych slov, ani sa nestráca v oblakoch mimo reality. Je to láska, ktorá vychádza zo skutočného poznania človeka, jeho prirodzenosti, na ktorej sa môže stavať to nadprirodzené. Vie, že je nevyhnutné pre človeka najprv zabezpečiť základné materiálne potreby. Preto vyzýva aj samotné predstavené, aby dohliadali na materiálne i duchovné potreby svojich dcér, ktoré až potom budú schopné prijať rady a odporúčania svojich duchovných matiek.²⁶

2.2 Charakteristika diela

Angeline *Spisy* nie sú žiadnou rozsiahlou knihou; sú útlou knižočkou pozostávajúcou z niekoľkých strán, ale svojím hlbokým, jasným a nadčasovým obsahom sa radia medzi skutočne veľmi hodnotné diela, ktoré dodnes držia v rukách

²⁴ Porov. LEDOCHOWSKÁ, T. *Angela Merici a Spoločnosť sv. Uršule*, s. 190-191.

²⁵ Porov. *Spisy*, s. 7.

²⁶ Porov. LEDOCHOWSKÁ, T. *Angela Merici a Spoločnosť sv. Uršule*, s. 190-192.

nielen mnohé rehoľné inštitúty, ale i mnohí laici, pre ktorých je skutočne pomocníčkou na ceste životom.

Toto dielo nie je románom ani vedeckou štúdiou. V prvom rade je svedectvom. Angela v ňom odhaľuje samú seba tak, ako to urobil vo svojom diele len máloktorý autor. Sú svedectvom o jej duši i o jej samotnom živote. A práve tento rozmer je, zvlášť pre jej duchovné dcéry, ten najdôležitejší: spoznávajú skutočné túžby svojej matky, jej hĺbku, múdrosť, zrelosť i taktnosť, ktorými oplývala. Angela nepatrí medzi významných teológov a ani medzi svätých, ktorí upadajú do extázy a oplývajú mystickými zážitkami. Napriek tomu je osobou, u ktorej nás prekvapí jej ľudská i duchovná zrelosť. Je pravda, že mnohí svätci sa vyznačujú skutočnou duchovnou výškou, ale je pomerne málo tých, ktorí to dosiahnu vysoko aj v ľudskej rovine.

Angela je Matkou, ktorá pozýva, radí, ale nikdy nepretláča svoje rady násilným spôsobom a nejde do extrémov. Jej slová nevyvolávajú dravosť a nevzbudzujú vášne. Práve naopak, sú to slová, ktoré sú plné pokoja, utišujú dušu, ale v ktorých cítiť i pevnosť a skutočnú náročnosť.

Pri pohľade na *Spisy* môžeme vnímať ich vlastný rozmer. Sú nielen svedectvom, ale tiež dokumentom duchovnej náuky, pedagogickej múdrosti, sociálnej náuky i náuky o Cirkvi. Viac si o niektorých aspektoch povieme v nasledujúcich riadkoch.²⁷

2.2.1 Duchovný rozmer *Spisov*

Spisy môžeme považovať za dokument duchovného života. Nenájdeme tu strnulé, nemenné učenie v duchovnej oblasti, ani sústavu poučiek, dodržiavanie ktorých má dušu priviesť k dokonalosti. Nájdeme tu skôr ponuku ideálu. Tento ideál je skutočne vysoký. Je ním snúbenecká jednota s Ježišom Kristom. Zahŕňa život v poslušnosti, panenstve a chudobe (Angela uvádza práve toto poradie evanjeliových rád), ktorý získava silu a svoje smerovanie nielen vo vlastnej askéze, ale najmä v neustálej modlitbe.²⁸ Svätá Angela to zdôrazňuje v *Regule* – v stati o modlitbe: „*A pretože potrebujeme neustále Božiu pomoc, nech sa vždy modlia v duši i v mysli – a preto Pravda hovorí [...] treba sa stále modliť.*“²⁹

²⁷Porov. BARSOTTI, Divo. *Spiritualita svätej Angely Merici: Rodina okolo Matky*. Bratislava, 2003, s. 109-110.

²⁸Porov. *Tamže*, s. 111-112.

²⁹*Spisy, Regula, V. hlava, b. 5, s. 23.*

Angela tento ideál ponúka hneď v úvode svojho diela, kedy zdôrazňuje vyvolenie dcér za skutočné a panenské nevesty Božieho Syna.³⁰ Zároveň však nielen pozýva, ale priam vyžaduje úsilie o jeho naplnenie: „*Dalej sa z celej vaše sily usilujte vytrvať v stave, do ktorého vás Boh povolal a hľadajte a chcete všetky prostriedky a spôsoby nutné k vytrvalosti a pokroku až do konca.*“³¹

Viac ako k cvičeniu kresťanských čností, ktorými sa má naplniť tento ideál, však vyzýva k cvičeniu lásky. Keďže ponúknutým ideálom je snúbenecká jednota s Kristom, od duše sa vyžaduje práve láska, ktorá privádza k tomuto vzťahu a prehĺbuje ho. V tomto pohľade mnohé rady a požiadavky získavajú pozitívny náboj – stávajú sa nevyhnutným predpokladom lásky. Panenstvo je znakom jedinečnej lásky ku Kristovi, skutočná chudoba je odrazom úplného odovzdania sa do rúk Boha, ktorý „*vie, môže a chce sa postarať*“³², poslušnosť ako nadobudnutie „*veľkého svetla, ktoré robí každý skutok dobrým a milým*“³³.

2.2.2 Pedagogický rozmer *Spisov*

Toto dielo môžeme charakterizovať tiež ako dokument pedagogickej náuky. A patrí medzi prvé dokumenty tohto druhu v histórii talianskej literatúry. Angelino dielo sa stalo pre mnohých jednotlivcov i rôzne inštitúty návodom ako vychovávať. Angela v *Spisoch* vystupuje ako matka. A práve rodičom – matke i otcovi – patrí výchova prednostne do rúk. Angela je matkou, ktorá radí nielen svojim duchovným dcéram ako viesť zverené sestry. Je ňou i pre všetkých, ktorí sa s ňou stretávajú, ktorí potrebujú jej pomoc. Boli to osoby rôzneho veku i spoločenského postavenia, muži i ženy: milánske knieža Francesco II. Sforza, Agostino Gallo, u ktorého bývala asi 12 rokov i Gabriel Cozzano, ktorý sa stal jej sekretárom a neskôr zapisovateľom *Spisov*.³⁴ Nie je to Angela, ktorá si dala či dokonca vynútila tento titul „Matka“. Sú to osoby samé, ktoré prichádzajú a oslovujú ju „*»Matka sestra Angela«...Už dlhší čas ju Bresciana takto nazývali. Od chvíle, keď sa dala do diela, ktoré Boh od nej žiadal.*“³⁵

Angela tu vystupuje ako skúsená vychovávateľka. Jej *Spisy* požadujú len jediná vec: lásku. A vyzýva matky i svoje dcéry, aby milovali a to viac ako na prirodzenej

³⁰ Porov. *Spisy, Regula, Úvod*, b. 7, s. 14.

³¹ *Tamže*, b. 9-10, s. 14.

³² *Spisy, Regula, X. hlava*, b. 6, s. 17.

³³ *Spisy, Regula, VIII. hlava*, b. 4, s. 28.

³⁴ Porov. BARSOTTI, D. *Spiritualita svätej Angely Merici*, s. 112-113.

³⁵ MARIANI, L. - RIO, M. B. *Proti vetru pod vánkom Ducha*, s. 77.

rovine. Pozýva ich, aby matky skutočne osobne poznali svoje dcéry; a to nielen ich vnútornú kvalitu, charakter či fyzický temperament, majú vybadať i osobitnú situáciu každej z nich, aby ich mohli skutočne správne viesť. Nabáda matky, aby boli vľúdne, láskavé, trpezlivé; prísne napomenutie majú použiť len skutočne zriedka.³⁶ Autor knihy *Spiritualita svätej Angely* vystihuje odporúčania dávané Angelou v *Spisoch* slovami: „Musíš dať poznať svojej dcére, že je v tvojom srdci, že ju do hĺbky poznáš, že poznáš jej slabosti, ale že ju neodsudzuješ; dokonca sa môže niekedy zdať, že ju ospravedlňuješ.“³⁷

Práve tieto rady matkám, ako viesť zverené sestry, sa neskôr stali pre uršulínky, učiteľky akousi pedagogickou rukoväťou vychovávateľky v školách.

2.2.3 Sociálny rozmer *Spisov*

Ďalší, veľmi významný aspekt, ktorý môžeme vybadať v tomto diele, je ich sociálny rozmer. Angela je ženou, ktorá vytvára jednotu – a to nielen v novozaloženej Spoločnosti, ale aj medzi jednotlivými sociálnymi vrstvami. Urodzeným šľachticným slúžia jednoduché a chudobné dievčatá. Ale je tu aj opačná požiadavka: urodzené šľachticné sa majú o tieto dievčatá starať a majú mať k nim úctu - keďže sa stali snúbenkami Najvyššieho. Angela tým vo svojich *Radách* požaduje prežívanie autority nie ako nadvlády, ale ako služby.³⁸ A jej myšlienky nie sú nereálne; aj dnes je snaha pozeráť na autoritu podobným spôsobom: „Autorita je v službách komunity ako Ježiš, ktorý umyl nohy svojim učeníkom, aby potom komunita mohla byť v službách božieho kráľovstva.“³⁹

Takto Angela učí skutočnej láske: nejde jej o to, aby všetci vykonávali to isté. Vie, že spoločnosť má svoju hierarchiu, svoje usporiadanie. Tvorí ju ľudia, ktorí majú rôzne funkcie, rôzne postavenia, iný spôsob myslenia či konania. Ale Angela chce vo svojej Spoločnosti dosiahnuť jednotu – nie tým, že každý bude vykonávať tú istú prácu. Ale tým, že ten, kto bude vo vedúcej funkcii, bude slúžiť svojim podriadeným

³⁶ Porov. BARSOTTI, D. *Spiritualita svätej Angely Merici*, s. 113-114.

³⁷ *Tamže*, s. 116.

³⁸ Porov. *Tamže*, s. 119-121.

³⁹ KONGREGÁCIA PRE INŠTITÚTY ZASVÄTENÉHO ŽIVOTA A SPOLOČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA. *Služba autority a poslušnosť*. Inštrukcia. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008, čl. 17, s. 34.

a naopak podriadení sa nebudú cítiť ako otroci, nebudú ponižovaní, ale v pravej pokore budú prežívať svoju dôstojnosť.⁴⁰

Avšak Angele sa podarilo vytvárať túto jednotu nielen vo vnútri Spoločnosti. Slúžila mnohým. Boli to jednoduchí, chudobní ľudia, kazatelia i šľachtici, ľudia rozličných spoločenských vrstiev, ktorých viedli k Angele rôzne životné okolnosti. Jedni prišli pre radu, iní sa prišli posilniť v bolesti po strate svojich blízkych, ďalší hľadali pomoc pre záchranu manželstva.⁴¹ Angele sa tiež podarilo získať zrušenie dekrétu vyhnanstva, ktoré hrozilo jej príbuznému a na dvore vojvodu Luigiho Gonzagu sa prihovára za dvorana, ktorý sa dostal do nemilosti. Angela svojou pokorou, ale i dôstojnou hrdosťou prosí a jej žiadosť je vypočutá.⁴²

2.2.4 Ekleziálny rozmer *Spisov*

Angela Merici žila vo veľmi búrlivých a nepokojných časoch. Mestá boli plienené a okupované a talianske mesto Brescia nebolo výnimkou. Náboženské kruhy zasiahla intenzívna protestantská reforma, na čele ktorej stál Martin Luther. Ľudia zažili hladomor, v krajine nebol pokoj ani istota. Avšak Angela tieto skutočnosti vo svojich *Spisoch* nespomína. Jej jedinou istotou je poklad, ktorý našla – Boh a Cirkev; to sú dva piliere, ktoré sú základom pokoja v jej srdci.

Angela vo svojich *Spisoch* chápe Cirkev predovšetkým ako spoločenstvo svätých všetkých čias. Toto spoločenstvo nemožno rozdeliť. A stať sa jeho súčasťou znamená neustále uchovávať tradície žijúcej Cirkvi. Angela si však uvedomuje, že to nie je len upätosť na skostnatené, zaužívané zvyky, ktoré neprinášajú život. Uchovávať tradície pre ňu znamená „*žiť novosť milosti, ktorú žili svätí*“⁴³, čo dosvedčuje slovami: „*Držte sa starej cesty a zvyklostí Cirkvi, ktoré z vnuknutia Ducha Svätého zaviedli a potvrdili premnohí svätci.*“ Avšak pokračuje: „*A ved'te nový život!*“⁴⁴

Angela nie je tou, ktorá neprijíma viditeľné inštitúcie Cirkvi alebo proti nim prejavuje odmietanie či odpor. Avšak aj vo viditeľnej Cirkvi chce nachádzať sviatosť neviditeľnej Cirkvi – prepojenie veriacich súčasnej doby so svätými minulosti.⁴⁵

⁴⁰ Porov. BARSOTTI, D. *Spiritualita svätej Angely Merici*, s. 20.

⁴¹ Porov. MARIANI, L. - RIO, M. B. *Proti vetru pod vánkom Ducha*, s. 40.

⁴² Porov. *Tamže*, s. 44-45.

⁴³ BARSOTTI, D. *Spiritualita svätej Angely Merici*, s. 118.

⁴⁴ *Spisy, Rady, VII. rada*, b. 22, s. 50.

⁴⁵ Porov. BARSOTTI, D. *Spiritualita svätej Angely Merici*, s. 117-118.

V diele môžeme vybadať tiež postoj starostlivej matky, ktorá učí svoje dcéry zorientovať sa vo svete, držať sa pevne náuky Cirkvi a vedieť ju odlišiť od vlastných pohnútok jednotlivcov, ktoré nie sú v zhode s učením Cirkvi. K tomuto všetkému dáva konkrétne rady: „*Vedzte, že musíte brániť a chrániť svoje ovečky pred vlkami a zlodejmi, t.j. pred dvoma druhmi skazonosných osôb: pred klamstvom svetáckych ľudí alebo falošných rehoľníkov a pred bludármi.*“⁴⁶

Pozrime sa ešte na niektoré úlohy a priority autority tak, ako ich vidí Cirkev dnes. Služba autority má byť v prvom rade duchovnou autoritou. Je povolaná podporovať dôstojnosť jej zverených osôb a vstúpiť im odvalu i nádej v ťažkostiach. Úlohou autority je tiež udržiavať živou charizmu vlastnej rehoľnej rodiny, ale i spolucítenie s Cirkvou. A veľmi dôležitou úlohou predstavených je doprevádzať jednotlivé kroky permanentnej formácie.⁴⁷ Či to nie sú myšlienky, ktoré sa opakovane ozývajú aj z jej *Spisov* a tvoria ich hlavnú os? Hľa, akú nadčasovosť myšlienok tejto svätej ženy tu môžeme vidieť. Ako ilustrácia môže poslúžiť úryvok z úvodu k Radám pre predstavené Spoločnosti:

„Niet nič význačnejšie ako toto: byť ochrankyňami neviest Najvyššieho. Preto si musíte tiež uvedomiť, ako veľmi si ich máte vážiť, lebo čím viac si ich budete vážiť, tým viac ich budete milovať. Čím viac ich budete milovať, tým viac sa budete o ne starať a dávať na ne pozor. A nebude možné, aby ste sa neznepokojovali o ne vo dne v noci a nevštepili si ich všetky i každú jednotlivu do svojho srdca, lebo takto si počína opravdivá láska.“⁴⁸

A ďalej v *Radách* pokračuje v tom istom duchu: „*Keď vidíte, že niektorá je malomyselná, bojzlivá alebo náchylná k beznádeji, dodajte jej sily, oduševňujte ju, uistujte ju o Božom milosrdenstve a naplňte jej srdce všemožnou útechou.*“⁴⁹

2.3 Štruktúra diela

Dieło pozostáva z troch častí, ktoré nesú názov: *Regula*, *Rady* a *Závet*. Každá z týchto častí bola adresovaná inej skupine žien Spoločnosti a obsahuje veľmi konkrétne usmernenia pre samotný život členiek, ale i praktické rady pre osoby vo vedení

⁴⁶ *Spisy, Rady, VII. rada*, b. 1, s. 48.

⁴⁷ KONGREGÁCIA PRE INŠTITÚTY ZASVÄTENÉHO ŽIVOTA A SPOLOČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA. *Služba autority a poslušnosť*, čl. 13, s. 24-29.

⁴⁸ *Spisy, Rady, Úvod*, b. 8-11, s. 38.

⁴⁹ *Spisy, Rady, II. rada*, b. 8, s. 42.

Spoločnosti. A nie je možné správne čítať i pochopiť tieto texty bez toho, aby sme si uvedomili, komu a s akým zámerom boli jednotlivé texty určené.

Adresátom prvej časti, *Reguly*, boli všetky panny novozaloženej Spoločnosti, ktoré sa majú stať „opravdivými a panenskými nevestami Božieho Syna“⁵⁰. Dnešným jazykom by sme túto časť nazvali: „Itinerár pannám na cestu“. V tejto časti im Angela ukazuje, ako kráčať po tejto ceste, aby na nej verne vytrvali až do konca.

Druhá časť, *Rady*, bola určená pre kolonely – v dnešnej reči by sme ich nazvali predstavené. Túto časť by sme mohli pomenovať „Príručka vychovateľky.“ Tieto rady im mali slúžiť ako pomôcka pri formácii panien, pri ich doprevádzaní na duchovnej ceste.

Tretia časť, *Závet*, bola pomôckou pre dámy – matróny. Boli to šľachtické vdovy, ktoré mali zastupovať i ochraňovať členky vznikajúcej Spoločnosti svätej Uršule pred svetskými i cirkevnými autoritami. Angela im tu dáva nový pohľad na ich poslanie ochrankyň a matiek.⁵¹ *Závet* by mohol dostať nový názov „Posledná rada pre pokročilé vychovateľky“, lebo pod záväznosťou posledného priania Angela pozýva zmeniť štýl prístupu k výchove tie, ktoré už dlho praktizovali svoju rutinu.

Samotná štruktúra týchto troch častí je veľmi podobná. Každá z nich začína úvodom, v ktorom sú zhrnuté všetky základné myšlienky príslušnej časti. Po úvode nasledujú kapitoly rozdelené do jednotlivých bodov. Pôvodné texty neobsahovali delenie ani číslovanie. Bol to postupný vývoj i potreba, ktoré prispeli k vytvoreniu tohto systému.

Priam identická koncepcia sa dá pozorovať zvlášť v *Radách* a *Závete*. Každá z týchto častí okrem úvodu a jednotlivých kapitol obsahuje aj záverečnú kapitolu (*Posledná rada*, resp. *Posledný odkaz*), ktorá je ukončená slovami požehnanja svätej Angely.

V nasledujúcich riadkoch si opíšeme každú z týchto troch hlavných častí.

2.3.1 *Regula Spoločnosti svätej Uršule*

Táto prvá časť *Spisov*, ktorá nesie celý názov *Regula Spoločnosti svätej Uršule*, pozostáva z úvodu a jedenástich hláv. Toto dielo nie je v právnickom zmysle len

⁵⁰ *Spisy, Regula, Úvod*, b. 7, s. 14.

⁵¹ Porov. *Spisy*, s. 7-8.

súhrnom pravidiel, zákazov či nariadení, teda akýmsi kódexom. Môžeme ho charakterizovať ako živú a veľmi osobnú výzvu Angely – zakladateľky Spoločnosti – jej dcéram.⁵²

Angela začína svoje *Spisy* dvoma jednoduchými vetami: „*V mene blahoslavenej a nerozdielnej Trojice.*“ A pokračuje: „*Úvod k pravidlám života panien v novozaloženej spoločnosti, ktorej meno je Spoločnosť svätej Uršule.*“⁵³ Už v týchto vetách cítime Angelino presvedčenie, že založenie novej Spoločnosti nie je jej dielo; je to Boh, ktorý ju pozýva k tejto veľkej úlohe. Tiež vidíme, aký dôraz Angela použila na jasné vyjadrenie, ako sa Spoločnosť bude volať a kto bude jej patrónkou.

V nasledujúcich riadkoch Angela s veľkou pokorou ale i pevnosťou predstavuje svojim dcéram hodnotu ich vyvolenia, ale i krehkosť ich povolania. Preto vyzýva dcéry nielen ďakovať Bohu za tento nezaslúžený dar, ale i nutnosť obozretnosti a pravej múdrosti pri jeho užívaní. Ako múdra matka, ktorá prešla tou istou cestou, odhaľuje ľudskú krehkosť, ale zároveň pobáda k nebojácnosti a odvahe. Angela tu vystupuje ako skutočne zrelá žena, ktorá pozná ľudské dary ale i ľudskú biedu a preto sa veľmi múdro a triezvo stavia zoči-voči realite sveta a jeho nástrahám. Pochopenie *Úvodu* je kľúčom k pochopeniu zvyšku *Reguly*.

Ďalšiu časť *Reguly* tvorí jedenásť hláv. Tie obsahujú konkrétne rady a odporúčania adresované pannám, ktoré mali túžbu vstúpiť do Spoločnosti. Obsahujú spôsob prijímania členky, odporúčanie, ktoré sa týka odevu i správania vo svete, múdre rady ohľadom pôstu, modlitby, spovedi i účasti na svätej omši. V nasledujúcich častiach Angela rozoberá spôsob prežívania troch evanjeliových rád: poslušnosti, panenstva a chudoby. A na záver podáva inštrukcie ohľadom správy Spoločnosti.

Je pozoruhodné, že správu dáva do rúk žien, čo v tom čase nebolo nielen bežné, ale priam „nevídané“. Správu majú tvoriť štyri najschopnejšie panny Spoločnosti a aspoň štyri vdovy a štyria skúsení muži.⁵⁴

2.3.2 Rady určené predstaveným – kolonelám

Táto časť *Spisov* je určená kolonelám – v dnešnej reči by sme povedali predstaveným, ktoré sa majú starať o panny – členky Spoločnosti ako „*tie*

⁵² Porov. LEDOCHOWSKÁ, T. *Angela Merici a Spoločnosť sv. Uršule*, s. 187-188.

⁵³ *Spisy, Regula, Úvod*, b. 1-2, s. 14.

⁵⁴ Porov. *Spisy, Regula, XI. hlava*, b. 1-2, s. 14.

*najpozornejšie pastierky a múdre pomocníčky*⁵⁵. Sú povolané bezprostredne viesť členky Spoločnosti, no zároveň sami sú jej skutočnými členkami - dcérami. *Rady*, ktoré Angela ponúka, nie sú prísne nariadenia, ktorých nedodržiavanie bude mať vážne následky. Angela tu nevystupuje ako zákonodarca (ako tomu bolo v *Regule*); ozýva sa tu ako skutočná matka dávajúca svoju ponuku tým, ktoré budú bedliť nad svojimi sestrami. Sú to odporúčania, ktoré majú svoj zrod v Angelinom srdci, ktoré dokonale počúva, chápe a snaží na pozerat' pohľadom svojich dcér.⁵⁶

Na začiatku sa opäť nachádza úvod zhrňujúci to najdôležitejšie. Autorka začína slovami: „*Sestra Angela, nehodná služobníčka Ježiša Krista, svojim vremlilovaným dcéram a sestram, vedúcim – kolonelám Spoločnosti svätej Uršule. Sila a pravá potecha Duchu Svätého nech sú s vami všetkými.*“⁵⁷ Aj z týchto slov vieme vyčítať niektoré charakteristické črty svätej Angely, ktoré sa ako ozvena ozývali v jej živote a ozývajú sa aj v *Spisoch*: pokora, láska, dôvera, snaha povzbudzovať.

Pokora pred Bohom i ľuďmi, ktorá na jednej strane zahŕňala presvedčenie, že to, čo koná, je Božia záležitosť, na druhej strane pokora, v ktorej sa vyzná, že je matkou týchto dcér. Láska matky a sestry, ktorá osloví „vremlilované“. A nielen osloví, ale svojim životom dokáže aj pravdivosť týchto slov. A potom je to jej dôvera v Božiu pomoc a snaha povzbudzovať, pomáhať iným, stáť pri nich a vlievať im pevnú nádej. Jedinou podmienkou i zárukou je zamerať všetko na „*chválu a slávu Božej Velebnosti a na dobro duší*“⁵⁸.

Po úvode nasleduje deväť rád. Nie sú to len niekoľkoslovné vety. Je to súbor odporúčaní, ktoré sú zhrnuté do jednotlivých častí. Na začiatku pobáda kolonely, aby si za vzor svojej služby vzali Ježiša Krista, ktorý neprišiel dať sa obsluhovať, ale slúžiť: „*Učte sa od nášho Pána, lebo On, kým bol na tomto svete, bol tu ako sluha a poslúchal večného Otca až na smrť.*“⁵⁹ Ďalej nasledujú veľmi konkrétne rady, aké majú byť samotné kolonely i akým spôsobom je dobré a potrebné viesť dcéry, ako sa starať o ich duchovné i časné potreby. Angela to vidí veľmi jasne: ich jediným motívom konania má byť „*láska k Bohu a horlivosť za duše*“⁶⁰.

V *Poslednej rade* kladie veľký dôraz na jednotu sestier. Hovorí nielen o potrebe zjednotenia, ale priam o jeho nevyhnutnosti: „*Moje celkom posledné slovo pre vás –*

⁵⁵ *Spisy, Rady, Úvod*, b. 6, s. 38.

⁵⁶ Porov. MARIANI, L. „*Rady*“ *svätej Angely Merici: Poznámky k spiritualite*. Bratislava, 2002, s. 7.

⁵⁷ *Spisy, Rady, Úvod*, b. 1-3, s. 38.

⁵⁸ *Tamže*, b. 18, s. 39.

⁵⁹ *Spisy, Rady, I. rada*, b. 6, s. 40.

⁶⁰ *Spisy, Rady, II. rada*, b. 2, s. 41.

*a hovorím vám ho prosiac vás dokonca pre moju krv: Buďte svorné, navzájom zjednotené, všetky jedného srdca a jednej vôle.*⁶¹

2.3.3 Závety Matky, sestry Angely, zanechaný ctihodným paniam

Angela na záver svojich *Spisov* píše *Závety* – slová určené matrónam. Boli to urodzené šľachticné, ktoré mali zastupovať i ochraňovať členky vznikajúcej Spoločnosti pred svetskými i cirkevnými autoritami.⁶²

Angela ponúkla týmto brescijským dámam niečo nové – istý druh duchovného materstva, čím zväčšovala ich schopnosť milovať. Avšak ony samotné nepatrili medzi tie, ktoré mali byť nevestami Ježiša Krista. Preto aj Angelin jazyk je trošku odlišný od jazyka predchádzajúcej časti. Už to nie je bezprostredný a spontánny jazyk, s ktorým sa prihovárala kolonelám. Angela totiž zohľadňuje svoje poznanie, ktoré získala počas dlhých rokov o týchto ženách – vdovách, a texty tvorí s prihliadnutím na ich očakávania, túžby, dary, schopnosti i limity, ale aj ich schopnosť porozumieť iným.⁶³

Angela ich nazýva ctihodné panie i matky. V úvode opäť pobáda tieto ženy, aby si najprv uvedomili veľkosť, dôležitosť a nezaslúženú milosť poslania, ktoré im zveril Boh. Zároveň ich povzbudzuje, aby sa stali skutočnými duchovnými matkami svojich dcér a starali sa o ich potreby, akoby to boli ich vlastné dcéry. Ba priam ich vyzýva starať sa o ne ešte viac, keďže ide o nevesty Ježiša Krista.⁶⁴ Majú si každú jednu vstúpiť do mysle i srdca; a to nielen jej meno, ale aj jej vlastnosti, postavenie, potreby či situáciu, v ktorej sa nachádza. Dôvodom je, že práve takto si počína pravá láska.⁶⁵ Angela im ponúka obraz zo života. Ukazuje, akú starostlivosť vynakladajú prirodzené matky o svoje dcéry a synov. Preto povzbudzuje, aby ony, duchovné matky, to robili v ešte väčšej miere, lebo „*duchovná láska je neporovnateľne silnejšia ako prirodzená*“.⁶⁶

V Angeliných slovách sa opäť ozýva ten najpodstatnejší motív, ktorý má byť dôvodom pre konanie: vyzýva tieto matky – podobne ako kolonely – aby jediným motívom ich konania bola „*láska k Bohu a horlivosť za duše*“⁶⁷. Potom v jednotlivých

⁶¹ *Spisy, Rady, Posledná rada*, b. 1, s. 51.

⁶² Porov. *Spisy*, s. 8.

⁶³ Porov. MARIANI, L. „*Rady*“ *svätej Angely Merici*, s. 7.

⁶⁴ *Spisy, Závety, Úvod*, b. 13-16, s. 57.

⁶⁵ Porov. *Spisy, Závety, II. odkaz*, b. 6, s. 59.

⁶⁶ *Tamže*, b. 9, s. 59.

⁶⁷ *Spisy, Závety, I. odkaz*, b. 3, s. 58.

odkazoch dáva konkrétne rady týkajúce sa ich vzťahu k duchovným dcéram, týkajúce sa života ich dcér i fungovania spoločnosti. Dotýka sa spravovania príjmov či dávaní milodarov. Uvádza tu tiež veľmi konkrétny postup napomínania dcér či spôsob ich stretávania (keďže členky neboli zhromaždené v jednom dome, ale rozptýlené – každá vo svojej rodine či v rodine tých, u ktorých slúžila). *Posledný odkaz* začína slovami: „*Napokon, veľmi sa starajte o to, aby sa čo najhorlivejšie zachovávali dobré predpisy, najmä tie, ktoré sú v Regule.*“⁶⁸ Pokračuje však opäť veľmi jasnou a nadčasovou myšlienkou: „*Ak si čas a potreby budú vyžadovať, aby ste nariadili niečo nové, alebo niečo zmenili, urobte to s rozvahou a po dobrej porade.*“⁶⁹ Angela nie je upätá na tradičné formy. Drží sa tradícií, ale len do takej miery, do akej ju neobmedzujú a najmä nezamedzujú pôsobeniu Božieho Ducha. Svoje *Spisy* zakončuje slovami: „*Teraz odchádzam. Vy zatiaľ pokračujte a robte to, čo máte robiť. Ale prv vás objímam a všetkým dávam bozk pokoja, vrúcne prosiac Boha, aby vás požehnal. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.*“⁷⁰

⁶⁸ *Spisy, Závet, Posledný odkaz*, b. 1, s. 66.

⁶⁹ *Tamže*, b. 2, s. 66.

⁷⁰ *Tamže*, b. 25-28, s. 67-68.

3. Povolanie ženy k materstvu

V predchádzajúcich kapitolách sme si predstavili osobnosť sv. Angely a jediné dielo, ktoré napísala. V tejto časti sa zamyslíme nad hlavným poslaním ženy, ktoré samotná Angela Merici vo svojom živote uskutočnila a ktoré sa odzrkadľuje aj v jej *Spisoch* – poslanie stať sa matkou.

3.1 Etapy rastu povolania byť matkou

Každá žena je pozvaná, aby vo svojom živote objavila dar materstva a tak prežila skutočne naplnený, plnohodnotný život. Pozrime sa teraz na jednotlivé etapy, ktorými žena pri odhaľovaní tohto daru prechádza. Je to poslanie byť dcérou, manželkou a napokon matkou.

3.1.1 Pozvanie byť dcérou

Každá žena je povolaná byť dcérou – nielen dcérou svojich biologických rodičov, ale najmä dcérou Boha – Otca. Je pre ňu skutočne nevyhnutné uvedomiť si a prijať identitu ženy; pochopiť a prijať svoju ženskosť vo všetkých oblastiach svojho života – telesnej, duševnej i duchovnej.

Na túto skutočnosť už od začiatku veľmi intenzívne vplýva vzťah k jej biologickému otcovi. Ten má možnosť ju vo veľkej miere ovplyvniť v pozitívnom avšak i v negatívnom smere. Otec predstavuje prvý kontakt s mužským svetom. Úloha otca je iná ako úloha matky. Matka sa o svoje dieťa stará, opatruje ho, chráni. Avšak je to otec, ktorý dieťaťu radí, učí ho, povzbudzuje ho a snaží sa v ňom vybudovať pocit zodpovednosti a samostatnosti.

Je to najmä citový a duchovný svet mladého dievčaťa, ktorý je hlboko ovplyvnený vzťahom k svojmu otcovi. Ak je tento vzťah správne formovaný, je prostriedkom na správne budovanie sebadôvery a následné zaradenie sa do spoločnosti.⁷¹

Malé dieťa nepozera na seba, svoju hodnotu a svoje správanie svojimi očami; pozerá na seba pohľadom rodičov. A jeho zdravá sebaúcta vyrastá práve z tohto

⁷¹ Porov. CROISSANT, Jo. *Kňazstvo ženy alebo kňazstvo srdca*. [Z franc. orig. *LA FEMME SACERDOTALE* vydaného v EDITIONS DU LION DE JUDA 1992, preložila PhDr. Daniela Kotmanová, 1993]. Bratislava: SERAFÍN, 1994, s. 29. (Ďalej len *Kňazstvo ženy*)

vzájomného vzťahu. Keď sa dieťa cíti v bezpečí, prežíva lásku a prijatie svojich rodičov, buduje sa v ňom základná istota, že je osobou, ktorá má svoju hodnotu. V tomto štádiu je veľmi potrebný telesný kontakt medzi rodičmi a dieťaťom; každý z jeho kladných prejavov podporuje rozvoj sebaúcty.⁷²

Avšak pri dospievaní sa tento rozmer začína rozširovať – už to nie sú len láskavé pohľady rodičov; sú to i mienky a názory iných, ktoré už nie sú také milé a chápané. Ba práve naopak, mnohokrát sú nielen nechápané, ale dokonca i neľudské či bezcitné. V tejto chvíli je každé dievča pozvané objaviť svoju hodnotu, ktorá nestojí len na ľudskom pohľade, na tom, akou cenou ju ohodnotia iní.⁷³

Je tu pozvanie odhaliť jej vlastnú cenu, ktorá vyplýva zo skutočnosti, že je milovanou dcérou nebeského Otca. „Človek je jediný tvor na zemi, ktorého Boh chcel pre neho samého.“⁷⁴ A Boh miluje nekonečne, nedáva podmienky. Stvoril ju, lebo ju chcel – On sám a presne takú, akou je. Ako to čítame vo Svätom písme: „Pretože si drahý mojím očiam, vzácny a ja ťa milujem.“ (Iz 43, 4) Neznamená to, že sa nemá meniť, že nemá na seba pracovať, že nemá rásť po psychickej i duchovnej stránke. Znamená to, že láska, ktorú načerpá z láskavého božieho prijatia, jej pomôže vyvíjať sa a napredovať tým správnym smerom, pomôže jej odhaliť i zatiaľ skryté dary a stávať sa postupne dospelou ženou.

Znamená to aj to, že úctu k vlastnej hodnote už nerozvíja na základe svojho výzoru, svojich skutkov či výkonu. Jedným kritériom sa stáva to, že je osobou, ktorú Boh stvoril a ktorú On sám chcel.⁷⁵ Skutočne slobodný je totiž ten, kto sa oslobodil od pohľadu iných a necháva svoj život prenikať a pretvárať božím pohľadom. A práve tento milujúci pohľad Boha – Otca, nás zmieruje so sebou samými a obnovuje „boží“ obraz v nás.⁷⁶

Každý musí prejsť touto fázou svojho života, kedy si uvedomí a rozhodne sa, v akej miere dovoľí iným, aby svojim pohľadom formovali jeho život. Nie je to však jednorazové rozhodnutie, je to úloha pre každý deň nášho života, pre každú situáciu, v ktorej iným dovoľíme alebo naopak zabránime, aby rozhodovali o nás.⁷⁷

⁷² Porov. BRONDINO, Guiseppa - MARASCA, Mauro. *Citový život zasvätených*. [Z talian. orig. *LA VITA AFFERIVADEI CONDECRATI* vydaného v EDUTRICE ESOERIENZE, FOSSANO 2001, preložil ThDr. Štefan Turanský]. 1. vyd. Bratislava: SERAFÍN, 2004, s. 77-78.

⁷³ Porov. *Kňazstvo ženy*, s. 39.

⁷⁴ DRUHÝ Vatikánsky koncil. *Gaudium et spes*. Pastoralná konštitúcia o Cirkvi v dnešnom svete, In: *Dokumenty druhého Vatikánskeho koncilu*. 1. vyd. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1993, čl. 24.

⁷⁵ Porov. BRONDINO, G. - MARASCA, M. *Citový život zasvätených*, s. 78.

⁷⁶ Porov. *Kňazstvo ženy*, s. 31-32.

⁷⁷ Porov. *Tamže*, s. 39.

Boh nás však na tejto ceste nenecháva samých. On sám nám na túto cestu ponúka svoju milosť v podobe sviatostí Cirkvi. Tou prvou a najdôležitejšou je sviatosť krstu, v ktorej sa zbavujeme dedičného hriechu i všetkých osobných hriechov a a v ktorom sa obnovuje náš vzťah k Bohu.⁷⁸ Krstom sa stávame Božími deťmi. Prechádzame „*od prirodzeného otcovstva k Božiemu otcovstvu, od závislosti na ľuďoch k závislosti od Boha.*“⁷⁹ Avšak nový život, ktorý sme dostali v krste, neodstraňuje ľudskú slabosť a krehkosť. Preto Cirkev ponúka aj ďalšiu sviatosť - sviatosť zmierenia-ktorá sa pre nás stáva miestom uzdravenia, pretože v nás obnovuje božiu milosť, ktorú sme dostali pri krste.⁸⁰

Základný bod, z ktorého by teda mala vychádzať cesta každej pokrstenej ženy, je poznanie a prijatie, že je v prvom rade dcérou Boha. Je to pevný základ, na ktorom môže postaviť svoj ďalší život. Avšak je to len východiskový bod. Žena musí kráčať ďalej, aby sa stala manželkou a následne matkou.⁸¹

3.1.2 Pozvanie stať sa manželkou

Hlboké vnútorné uzdravenie osoby však nie je chvíľková záležitosť. Je to náročná a dlhotrvajúca cesta, na ktorú musí človek vykročiť statočne, s dôverou a pevným rozhodnutím vytrvať. Tak ako Izraelitom bolo potrebných štyridsať rokov kým sa očistili, zmenili zmýšľanie a tak mohli vstúpiť do zaslúbenej zeme, aj my musíme prijať skutočnosť, že napriek láskavému pohľadu Boha a jeho bezpodmienečnej láske, ktorá nás sprevádza od večnosti, nie sme schopní ihneď prijať naplno toto božie objatie a prežiť skutočnú slobodu božích detí. Túto lásku i slobodu odhaľujeme a prijímame postupne.⁸²

Aj keď je pre nás tento rast v slobode náročný, nevzdávame sa ho. Pretože túžba byť milovaný je hybnou silou pre všetky naše skutky. Ježiš nás pozýva milovať Boha a svojho blížneho ako seba samého (Porov. Mt 22,37-40). Nie náhodou je táto požiadavka súčasťou hlavného prikázania lásky. Boh vie, že nie je pre nás jednoduché milovať samých seba takých, akí sme. Avšak nebudeme schopní prijať iných, ak najprv

⁷⁸Porov. *Katechizmus katolíckej cirkvi*. [Preklad z latinského originálu *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Vatikán, 1997]. Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 1998, čl. 1279, s. 331.

⁷⁹*Kňazstvo ženy*, s. 35.

⁸⁰Porov. *Katechizmus katolíckej cirkvi*, čl. 1468, s. 374.

⁸¹Porov. ZENO, K. J. *Som žena: Cesta každej z nás*. [Z anglického originálu *Every Woman's Journey (Answering „Who Am I“ for Every Feminine Heart)*]. 1. vyd. Bratislava: LÚČ, 2012, s. 16.

⁸²Porov. *Kňazstvo ženy*, s. 36.

neprijmeme seba a to budeme schopní urobiť len vtedy, ak sa necháme preniknúť božou láskou.⁸³

Zrelosť však nie je žiadny statický stav, ktorý žena už natrvalo získala. Je nevyhnutné, aby každý deň nanovo odpovedala na pozvania života a skrze udalosti, ktoré jej budú ponúknuté, postupne rástla a zdokonaľovala sa. Zrelá osoba sa vyznačuje nielen stálosťou svojich nálad a kontrolu nad sebou samým; je to i jej vnútorná vyváženosť, schopnosť vytvárať dobré medziľudské vzťahy a angažovať sa, či prinášať iným nádej a pokoj. Osoba prijíma svoje limity i požiadavky a snaží sa na ne primerane odpovedať. Vyznačuje sa tiež rovnováhou medzi rozumom a emóciami, čo sa prejavuje hlboko ľudskými prejavmi, bez zbytočnej tvrdosti či naopak precitlivenosti.⁸⁴

Vo chvíli, keď telo, psychika i srdce dievčaťa dospejú, z dievčaťa sa stáva žena. Vtedy nastáva chvíľa, kedy sa žena otvára pre manželstvo. Je to práve otec, ktorý má pomôcť dcére vstúpiť do tohto sveta dospelých, ktorý jej má dodávať sebadôveru a podporovať ju k odvahe a statočnosti zoči-voči prekážkam, ktoré ju stretnú. Veľmi dôležitou skutočnosťou v tejto fáze je získanie pravej vnútornej slobody a samostatnosti. Kým ju dcéra nezíska, nie je ešte dostatočne pripravená na vstup medzi dospelých.

Zároveň je tu potrebný aj istý odstup vo vzťahu k mužovi. Ak tento odstup nie je, bude voči svojmu manželovi neustále zaujímať postoj poslušného dieťaťa, ktoré napĺňa očakávania svojich rodičov, a stane sa od neho úplne závislou. Preto je pre ňu veľmi dôležité žiť skutočne pod pohľadom Otca, ktorý dáva skutočnú slobodu a umožňuje každému byť tým, čím skutočne je, bez zbytočných komplexov či agresivity.⁸⁵

„Žena od prírody smädí po láske,“ hovorí vo svojej knihe Jo Croissant, a preto „povolanie ženy je skutočne veľkolepé. Byť manželkou znamená predovšetkým milovať. Vydať sa znamená vyjsť zo seba a oddať sa druhému.“⁸⁶ Pastoralna konštitúcia o Cirkvi v dnešnom svete potvrdzuje tieto slová v kapitole o ľudskom spoločenstve, kde hovorí, že človek vo všeobecnosti „nemôže nájsť sám seba v plnej miere, iba ak v nezištnom sebaobetovaní.“⁸⁷

⁸³ Porov. *Tamže*, s. 39-40.

⁸⁴ Porov. BRONDINO, G. - MARASCA, M. *Citový život zasvätených*, s. 47-49.

⁸⁵ Porov. *Kňazstvo ženy*, s. 55.

⁸⁶ *Tamže*, s. 56.

⁸⁷ DRUHÝ Vatikánsky koncil. *Gaudium et spes*, čl. 24.

Na túto vydanosť poukazuje vo svojom apoštolskom liste *O dôstojnosti a povolani ženy* Svätý otec Ján Pavol II., kde predstavuje dve roviny manželstva – telesné a duchovné: „Žena sa môže zosobášiť alebo vydať vo sviatosti manželstva, ale aj duchovne – prostredníctvom zásnub s Ježišom Kristom. No v oboch prípadoch »vydaj« poukazuje na »úprimný osobný dar« snúbenice snúbencovi.“⁸⁸

Každá zo žien je však schopná dávať iným len to, čím je a čo sama vlastní. Ak nie je sama naplnená božou láskou a jej správanie nie je usmerňované predovšetkým božím milujúcim pohľadom, nebude schopná iným darovať to, čo od nej právom očakávajú. Ba práve naopak, ak bude žiť len vo svojich komplexoch, neslobode a závislosti, bude neustále prežívať postoj očakávania od iných, postoj, v ktorom bude hľadať len ich záujem o ňu.⁸⁹

Preto je každá žena pozvaná vykročiť na túto cestu a nechať sa na nej naplňať láskou Boha, ktorý jej pomôže stať sa matkou.

3.1.3 Naplnenie poslania ženy – byť matkou

Žena bola stvorená aby sa stala matkou telom i dušou. Avšak až vtedy, keď naplno prežije svoje poslanie manželky, stáva sa naplno aj matkou. A svoje plné a skutočné rozvinutie seba objaví až vtedy, ak ostane oddaná svojmu poslaniu.

Boh povoláva každého človeka, aby bol súčasťou jeho stvoriteľského diela. Formy sú však rôzne: úlohou muža je sprostredkovať jeho otcovstvo, úlohou ženy je dávať jeho život. Žena má byť matkou; Boh ju povolal k materstvu voči všetkému stvorenstvu. Avšak mnoho žien odmieta toto poslanie kvôli nárokom a obetám, ktoré úloha matky predpokladá. Avšak len ten, kto skutočne miluje, je schopný obetovať sa kvôli milovanej osobe, ba dokonca je schopný ísť až po vydanie vlastného života.⁹⁰

Medzi fyzickým a duchovným materstvom môžeme vnímať veľmi blízky vzťah. Všimnime si napríklad súvis medzi bolesťou a pôrodom. Keď žena prináša na svet dieťa, odovzdáva i časť svojho života. V oboch prípadoch materstva však musí odumierať sebe a svojim vlastným záujmom i predstavám, a prijíma bolesť, ktorú so sebou prináša dávanie života.⁹¹ Kríž a obeta patria k žene. Poslaním ženy je dvíhať

⁸⁸ JÁN PAVOL II. *Mulieris dignitatem*. Apoštolský list o dôstojnosti a povolani ženy pri príležitosti Mariánskeho roka. [Preklad podľa vydania v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme z roku 1991 upravila Mgr. Katarína Kročková]. Trnava: Spolok svätého Vojtecha – VOJTECH, 2008, čl. 21, s. 64.

⁸⁹ Porov. *Kňazstvo ženy*, s. 56.

⁹⁰ Porov. *Tamže*, s. 103-107.

⁹¹ Porov. *Tamže*, s. 111.

iných, dvíhať celé ľudstvo a napokon ho vyzdvihnúť až ku krížu, ktorý je miestom našej spásy.⁹²

Vo svojej encyklike pápež Ján Pavol II. píše:

„Pre materstvo je podstatné, že sa vzťahuje na osobu. Určuje vždy jedinečný a neopakovateľný vzťah medzi dvoma osobami: vzťah matky k dieťaťu a dieťaťa k matke. Aj keď jedna a tá istá žena je matkou mnohých detí, jej osobný vzťah ku každému z nich je charakterizovaný materstvom v jeho samej podstate. Každé dieťa je totiž zrodené jedinečným a neopakovateľným spôsobom a to platí pre matku i dieťa. Každé dieťa je zahrňované materskou láskou, na ktorej spočíva aj jeho výchova a ľudské dozrievanie.“⁹³

Niektorým ženám je dopriate vidieť plody svojich obetí – u manžela či u detí. Avšak pre mnohé z nich toto ovocie ostáva skryté a nikdy ho nespoznajú. Nie je to vždy jednoduchá cesta. Avšak Boh k nej pozýva.

3.2 Materstvo ženy

Každá žena je povolaná k tomu, aby sa darovala; najprv Bohu, ak je veriaca, potom – ak je vydatá - svojmu manželovi a deťom, a napokon všetkým ostatným. Toto pozvanie je bez výnimky adresované ženám slobodným, vydatým i tým ktoré žijú zasväteným životom.⁹⁴

Po tom, čo sme sa v predchádzajúcich častiach pozreli na postupný vývoj v dozrievaní ženy, priblížime si dve roviny materstva tak ako sme ich už spomenuli – fyzické a duchovné materstvo.

3.2.1 Pozvanie byť telesnou matkou

Boh do ženy vložil prirodzenú túžbu po telesnom materstve. Už v knihe Genezis sa opisuje prvotný plán Boha Stvoriteľa s človekom: „*Plod'te a množte sa a naplňte zem.*“ (Gn 1,28) Táto túžba ženy mať manžela, založiť si rodinu a prežívať plnosť uprostred svojich detí, je v srdci každej jednej ženy. Je nevyhnutné, aby žena objavila túto túžbu, prijala ju za svoju a dovolila, aby jej pomohla naplno prežiť svoj život.

⁹² Porov. *Tamže*, s. 121.

⁹³ JÁN PAVOL II. *Redemptoris Mater*. Encyklika o preblahoslavenej Panne Márii v živote Cirkvi. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1988, čl. 45, s. 83.

⁹⁴ Porov. *Kňazstvo ženy*, s. 88.

Svätý otec Ján Pavol II. vo svojom apoštolskom liste poukazuje na základnú úlohu, ku ktorej sú pozvaní manželia: „*Vzájomný sebadar osôb v manželskom zväzku sa otvára k daru nového života, nového človeka, ktorý je tiež osobou na obraz a podobu svojich rodičov.*“ A pokračuje: „*Manželia takto prenášajú ďalej tvorivú silu Boha – Stvoriteľa.*“⁹⁵ Rodičia sú teda Bohom pozvaní podieľať sa na odovzdávaní života. Toto darovanie sa však musí sprevádzať vnútorná sloboda oboch rodičov a nesmie byť rušené ani svojvôľou manželky, ktorá je ovládaná svojím inštinktom, ani svojvôľou manžela, ktorý sa bude snažiť stať vlastníkom svojej manželky.⁹⁶

Už vo Svätom písme, v liste Efezanom, môžeme čítať o tomto vzájomnom vzťahu: „*Každý jeden nech miluje svoju manželku ako seba samého. A manželka nech si ctí muža.*“ (Ef 5,33) Autor tohto listu dáva dôraz na lásku, ktorá má byť základom každého manželského vzťahu. Táto láska spojená s úctou je v rozpore s akoukoľvek snahou muža urobiť zo svojej manželky svoju slúžku či otrokyňu. Naopak, láska a tolerancia spôsobia, že obaja budú v slobode prežívať obojstrannú podriadenosť. A tá sa pre ich manželstvo stane zdrojom jednoty a následne vzájomného sebadarovania. Prameňom i vzorom tejto podriadenosti je sám Ježiš Kristus a jeho vzťah k Cirkvi: „*Muži milujte svoje manželky, ako aj Kristus miluje Cirkev a seba samého vydal za ňu.*“ (Ef 5,25) A práve tento vzťah má byť analogicky prenesený do vzťahu manžela a manželky.⁹⁷

Napriek tomu, že rodičovstvo pochádza od oboch, od muža i ženy, je pravdou, že v žene sa uskutočňuje oveľa konkrétnejším spôsobom – a to najmä v období od počatia dieťaťa po jeho príchod na svet. Je to ona, ktorá priamo vo svojom tele prežíva toto rodičovstvo a novej bytosti poskytuje silu svojho tela i ducha. Žena je tou, ktorá naplňuje celý proces vývoja novej bytosti niečím neopakovateľným a jedinečným, niečím, čo sa natrvalo vpiše do ľudskej bytosti prichádzajúcej na svet a bude ho stále sprevádzať.⁹⁸

Materstvo teda už od chvíle počatia zahŕňa v sebe jedinečnú otvorenosť voči novej bytosti. A práve to je úloha, ktorou sa má žena vyznačovať. Ona je tou,

⁹⁵ JÁN PAVOL II. *Mulieris dignitatem*, čl. 18, s. 52.

⁹⁶ Porov. *Tamže*, čl. 18, s.52.

⁹⁷ Porov. JÁN PAVOL II. *Teologie těla - Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. 4.vyd. Praha: PAULÍNKY, 2012, s. 406-408. (Ďalej len *Teologie těla*)

⁹⁸ Porov. JÁN PAVOL II. *Mulieris dignitatem*, čl. 18-19, s. 53-55.

ktorá práve skrze túto otvorenosť, „*keď počne a porodí dieťa, objaví a nájde seba samu prostredníctvom »úprimného sebadarovania«*“.⁹⁹

Pre ženu je však nevyhnutné aj isté odpútanie sa. Na jednej strane s príchodom dieťaťa na svet sa ich životy fyzicky rozdelia. Žena sa počas svojho tehotenstva pripravuje na túto chvíľu a pomáha dieťaťu, ktoré je zatiaľ jej súčasťou, aby sa aj ono na tento moment pripravilo a bolo schopné obstáť vo svete. Na druhej strane sa však žena musí pripraviť aj na iný druh odpútania. Je to pozvanie v budúcnosti darovať svoje dieťa – nechať ho ísť naplniť poslanie, pre ktoré bolo Darcom života pozvané na svet.

Úlohou ženy je teda porodiť dieťa nielen pre ľudský, ale aj pre boží život. Boh ju pozýva, aby spolu so svojim manželom, v deťoch, ktoré privádza na svet, zobudili a následne naplno rozvíjali život milosti.¹⁰⁰ A tak sa rodina má stať miestom, „*kde deti dostanú prvé ohlasovanie viery. Preto sa rodina právom volá „domáca cirkev“, spoločenstvo milosti a modlitby, škola ľudských čností a kresťanskej lásky.*“¹⁰¹

Viera manželov v Otca, ktorý jediný pozná zámer s nimi a s ich deťmi, napomáha zdolávať každé nedorozumenie v rodine vyplývajúce z egoizmu a dodáva im silu dávať život jeden za druhého. Viera pomôže porozumieť aj takému volaniu Boha ktoré nesmeruje k telesnému materstvu a posilní volaného dať Bohu áno na pozvanie k materstvu duchovnému.

3.2.2 Duchovné materstvo

Každá žena je pozvaná stať sa matkou, ale nie každá je pozvaná stať sa matkou v telesnej rovine. Dôvody, prečo sa žena nestane biologickou matkou, sú skutočne veľmi rôzne. Na jednej strane sú to objektívne dôvody, napr. zdravotný či psychický stav, ktoré sú prekážkou pre uzavretie manželstva. Na druhej strane existuje množstvo žien, ktoré sa z rôznych dôvodov dobrovoľne rozhodli neuzavrieť manželstvo v ľudskej rovine.

Už evanjelista Matúš opisuje udalosť, kedy Ježiš odpovedá svojim učeníkom na otázku manželstva: „*Sú ľudia neschopní manželstva, pretože sa takí narodili zo života matky, iných takými urobili ľudia a iní sa takými urobili sami pre nebeské kráľovstvo.*“ (Mt 19, 12)

⁹⁹ *Tamže*, čl. 18, s. 52.

¹⁰⁰ Porov. *Kňazstvo ženy*, s. 113.

¹⁰¹ *Katechizmus katolíckej cirkvi*, čl. 1666, s. 420.

Otázku ohľadom zdržanlivosti pre nebeské kráľovstvo však Ježiš nekladie do protikladu voči manželstvu, ani nie je postavená na odmietavom názore na jeho dôležitosť. Ježiš vysvetľuje, že tí, ktorí sa rozhodli pre túto zdržanlivosť, nerobia to preto, že to vidia ako niečo lepšie ako manželstvo alebo že by manželstvo hodnotili ako negatívnu vec; robia to kvôli hodnote, ktorú v tomto spôsobe života objavili a prijali. Preto Ježiš dodáva: „Kto to môže pochopiť, nech pochopí (Mt19,12).“

Kristus v týchto slovách zreteľne vysvetľuje, ako je potrebné porozumieť jeho slovám. Z učenia Cirkvi poznáme, že tu nejde o prikázanie, ktoré by bolo záväzné pre všetkých; ide tu o radu, ktorá sa vzťahuje len na niektoré osoby – práve na tých, ktorí sú schopní tieto slová pochopiť, tí, ktorým je to dané.¹⁰²

Zdržanlivosť pre nebeské kráľovstvo a manželský vzťah nestoja navzájom proti sebe, a ani nerozdeľujú ľudské spoločenstvo na dve skupiny – dokonalí a menej dokonalí. Sú to komplementárne skupiny, ktoré sa navzájom dopĺňujú a osvetľujú.

Hodnoty a postoje, ktoré nachádzame u manželov a u ľudí, ktorí sa rozhodli pre zdržanlivosť, sa však dopĺňajú a v istom zmysle aj prelínajú. Dokonalá manželská láska sa musí prejavovať vernosťou a dávaním sa jedinému manželovi, resp. manželke. Na týchto dvoch pilieroch sú však založené aj rehoľné sľuby a kňazský celibát.¹⁰³ A teda „*povaha jednej i druhej lásky je snubná, t.j. vyjadrená prostredníctvom úplného darovania seba*“, píše vo svojej knihe pápež Ján Pavol II. a pokračuje: „*táto láska musí smerovať k tomu, aby ukázala snubný význam tela, ktorý je od počiatku vpísaný do vlastnej osobnej štruktúry muža i ženy.*“¹⁰⁴

Ďalším významným bodom, v ktorom sa obe povolania musia stretnúť, je ich naplnenie. Tak, ako manželská láska dozrieva a potvrdzuje sa v telesom materstve alebo otcovstve, tak aj snubná láska osoby zasvätenej Kristovi musí vo svojom vývoji viesť k materstvu alebo otcovstvu v duchovnom zmysle slova. A zdrojom tejto duchovnej a nadprirodzenej plodnosti sa pre človeka stáva Duch Svätý.

K tejto duchovnej plodnosti však nie sú pozvané len zasvätené osoby. Aj každé telesné odovzdávanie života má byť doplnené duchovným materstvom či otcovstvom, ktoré sa vyjadruje a naplňa vo výchovnom diele rodičov voči svojim deťom.¹⁰⁵

Výchova, formácia, vzdelávanie, to sú pojmy, ktoré hovoria o prerode človeka živočíšneho, egoisticky zameraného na seba a svoje pudy, na človeka duchovného,

¹⁰² Porov. *Teologie těla*, s. 338.

¹⁰³ Porov. *Tamže*, s. 358-359.

¹⁰⁴ *Tamže*, s. 359.

¹⁰⁵ Porov. *Tamže*, s. 359-360.

múdreho, ľudského, ktorý je otvorený vzťahom lásky prebúdajúcich vlastnú dôstojnosť a volajúcich k životu. Osoba, ktorá tento prerod sprostredkúva, dáva človeku možnosť skúsiť na sebe lásku Stvoriteľa a Stvoriteľovi dáva možnosť znovu tvoriť. Ak je tá osoba mocná v láske k Stvoriteľovi, tak mu dokonca ponúkne aj možnosť, aby vzkriesil k životu aj to, čo už umrelo. Taká je moc duchovnej lásky, také je tajomstvo duchovnej plodnosti.

4. Rozmer materstva v *Spisoch* sv. Angely

Pozvanie každej ženy k materstvu je isté. Väčšina žien je pozvaná prežiť svoje materstvo na fyzickej rovine, avšak všetky sú pozvané, aby krásu tohto daru objavili na duchovnej rovine, a tak naplnili svoj život a odovzdali ho druhým. Ani svätá Angela nebola výnimkou. Poďme sa pozrieť, ako sa jednotlivé fázy vývoja ženy odzrkadľujú v jej živote a ako ich odovzdala tým, ktorých jej Boh poslal.

4.1 Angela a jej pozvanie byť dcérou

Angela v detstve prežila veľmi pekný vzťah so svojimi rodičmi. Na jednej strane videla príklad matky, ktorá statočne a so všetkou starostlivosťou vychovávala svoje deti; na druhej strane príklad otca, ktorý bol skutočne hlavou rodiny a staral sa o ňu nielen po materiálnej, ale i po duchovnej stránke. Bol vzorným manželom i láskavým otcom svojich detí. Giovanni Merici bol gazda, ktorý sa vedel postarať o svoje hospodárstvo, ale ktorý nezabúdal ani na náboženskú výchovu svojho potomstva. Angela sa z ich prítomnosti neteší dlho. Avšak dobré stopy, ktoré zanechali v jej srdci, ostávajú v ňom natrvalo a vo svojom čase prinesú úrodu.¹⁰⁶

Milujúci postoj otca, ktorý bol pre Angelu vzorom lásky nebeského Otca, i starostlivosť jej matky, sú východiskovým bodom a základom, na ktorom stoja celé *Spisy*. Hneď v treťom verši Angela opisuje, komu sú tieto *Spisy* určené: „*Milovaným dcéram a sestrám Spoločnosti svätej Uršule*.“¹⁰⁷ Pozrime sa na prvé dve slová tohto venovania. Táto žena si veľmi hlboko uvedomuje, že podstatou nového spôsobu života, ktorý jej Boh ponúka, nesmie byť niečo negatívne. Tým skutočným prameňom, z ktorého má všetko vychádzať, je skúsenosť lásky Boha; toho, ktorý nás miluje ako prvý (Porov. 1 Jn 4,19). Táto milosť sa potom stáva hybnou silou pre každý skutok, pre každú obeť, ktorú sa rozhodne podstúpiť.

Tým druhým slovom je slovo dcéra. Na jednej strane je tu výzva pre všetky členky novej Spoločnosti, aby si pred tým, ako vôbec začnú čítať nasledujúce riadky, uvedomili, kto vlastne sú. Boli to dievčatá i ženy z rôznych rodinných pomerov a ich situácia vôbec nebola jednoduchá. Avšak Angela im s veľkou láskou odhaľuje nové poznanie – sú dcérami. A to v prvom rade dcérami Boha – Otca, ktorý ich ako prvý

¹⁰⁶ Porov. MARIANI, L. - RIO, M. B. *Proti vetru pod vánkom Ducha*, s. 19.

¹⁰⁷ *Spisy, Regula, Úvod*, b. 3, s. 14.

chcel a nekonečne ich miluje. Na druhej strane Angela naplno prežíva svoj duchovný vzťah k tým, ktoré chcú nasledovať jej spôsob života. Uvedomuje si, že je ich matkou a ony sa pre ňu stávajú dcérami. Avšak nie je to fyzické materstvo, je to materstvo splodené z Ducha. Dcéry boli zrodené k novému životu v mene nerozdielnej Trojice. Trojica sa má pre ne stať vzorom, ako prežívať svoj zasvätený život. Tieto slová sú pre svätú Angelu veľmi dôležité. Dôkazom je ich opätovné použitie hneď v nasledujúcom verši: „*Pretože vám, moje milované dcéry a sestry, Boh dal milosť.*“¹⁰⁸

Angela hneď vysvetľuje, v čom spočíva táto milosť: „*Boh vám dal milosť, že vás odlúčil od tmy tohto biedneho sveta a zjednotil vás pre službu svojej božskej Velebnosti.*“¹⁰⁹ Jej slová sú prejavom dôležitého posunu v dvoch rôznych rovinách.

Na jednej strane spoločnosť v jej dobe vytlačala panny na okraj spoločnosti a nebol im priznaný žiadny právny štatút. Avšak Angela ich stav nevníma ako niečo negatívne, ale ako špeciálnu milosť Ducha ktorú dostali, aby žili inak – nie však inde ako iní ľudia – a aby slúžili božskej Velebnosti. Druhý posun môžeme vybadat', ak sa na ich situáciu pozrieme z božej perspektívy: „*Len sa pozrite na svoje povolanie [...] čo je svetu bláznivé, to si vyvolil Boh, aby zahanbil múdrych, a čo je svetu slabé, vyvolil si Boh, aby zahanbil silných.*“ (1 Kor 1,26-27) Týmto „slabým“ dievčatám a ženám Boh dáva túto milosť a vymaňuje ich z tejto tmy sveta, aby sa stali nástrojom jeho lásky pre iných.

Bieda sveta v dobe tejto svätej ženy bola iná ako dnes a Angela ju veľmi dobre poznala: vojny, ktoré medzi sebou viedli mestá, plienenie, hladomor i rôzne choroby, ale i duchovná skazenosť členov Cirkvi a nastupujúci prúd protestantizmu a práve ženy boli tými, ktoré niesli najväčšie následky, bola im odňatá možnosť sa vzdelávať, boli násilne prinútené k svadbe či odchodu do kláštora, zneužívané či postihnuté rôznymi chorobami.¹¹⁰

Angela sa stretáva s dievčatami, ktoré sa túžia zasvätiť Bohu, a hovorí im o novom spôsobe života. Pozýva ich, aby si uvedomili, že im Boh dal milosť vyslobodenia od tmy, ktorú si v sebe nesú. Nie je to len tma vonkajšieho sveta, spoločnosti. Je to pochopenie temnoty, ktorá sa nachádza v ich srdci a je ukrytá v hĺbke ich bytosti. Niektorá z nich mohla byť nemanželské dieťa, iná mohla byť sirotou. Angela si uvedomuje, ako tieto skutočnosti dokážu poznačiť osobnosť človeka.

¹⁰⁸ *Tamže*, b. 3, s. 14.

¹⁰⁹ *Tamže*, b. 4, s. 14.

¹¹⁰ Porov. ANGELIOVÁ, P. *Anděla Merici*, s. 80-81.

Preto ich pozýva odkryť veľmi dôležité poznanie: poznanie, že sú Bohom chcené a milované. Je to on, kto ich pozval k životu. A z tohto vedomia má vychádzať ich znovuobjavená úcta voči sebe, ktorá má byť následne viditeľná aj vo vzťahu k iným. Toto je prvý a nutný krok, ktorým musí prejsť každá z nich, aby sa mohla stať pravou snúbenkou Krista.

Angela ďalej píše: „*Blažení sú tí, ktorým Boh vleje do srdca svetlo pravdy a vloží myšlienku horlivo túžiť po nebeskej vlasti a ktorí sa potom budú snažiť uchovať si v sebe tento hlas pravdy a túto správnu túžbu.*“¹¹¹ A tou pravdou, ktorú ponúka Boh je, že si ich vyvolil za opravdivé a panenské nevesty svojho Syna. A to so sebou prináša skvelú a vznešenú dôstojnosť. Už nemusia na seba pozerat' očami spoločnosti, nemusia merať svoju hodnotu na základe svojho výkonu či spoločenského postavenia; vlastnú sebaúctu majú budovať na základe toho, že vôbec sú.¹¹² A teda sú tými, ktoré sú povolané nielen žiť život, ale prežiť život slobodnej a milovanej božej dcéry.

Pozrime sa na slová knihy *Návrat márnokratného syna*. Autor v nej píše:

„Keď Boh stvoril muža a ženu na svoj obraz, videl, že »to bolo veľmi dobré«. (Gn1,31) Rozhodnúť sa pre synovstvo však nie je ľahké. Temné hlasy všade okolo mňa sa usilujú presvedčiť ma, že nie som dobrý a že sa môžem stať dobrým iba vtedy, keď si to zaslúžim tým, že »postúpim« nahor po rebríku úspechu. Tieto hlasy mi rýchlo dajú zabudnúť na hlas, ktorý mi hovorí »môj milovaný syn«.“¹¹³

Myslím, že presne to chcela Angela ponúknuť svojim dcéram ako prvé – pochopiť svoju pravú hodnotu a dôstojnosť. Je pravda, že Boh dáva spoznávať tieto temnoty v človeku a túži ich osvetliť. Niektoré osvetlí a odstráni on sám, avšak s niektorými sa bude musieť popasovať sám. Nie je to jednoduchá cesta, avšak Boh po nej kráča spolu s nami.

V súčasnej dobe sa temnota a bieda sveta posunula do inej roviny. Je to najmä duchovný a morálny úpadok, ktorým je vystavené dievča od svojho narodenia, ba dokonca i vo chvíľach, kedy ho matka ešte len nosí pod srdcom: neprijatie matkou či otcom od svojho počatia, zneužívanie vlastným otcom, tlak médií, negatívny pohľad a nesprávne hranice, ktoré udáva spoločnosť. Toto všetko v dievčati či mladej žene spôsobuje jej neschopnosť vstupovať do vzťahov a vytvárať zdravé vzťahy založené

¹¹¹ *Spisy, Regula, Úvod*, b. 12, s. 15.

¹¹² Porov. BRONDINO, G. - MARASCA, M. *Citový život zasvätených*, s. 78.

¹¹³ NOUWEN, H. J. M. *Návrat márnokratného syna*. [Z angl. orig. *THE RETURN OF THE PRODIGAL SON* preložila Magda Šaturová -Seppová]. Trnava: Dobrá kniha, 1997, s. 63.

na vzájomnej úcte, láske a zodpovednosti, či odmietanie vlastného života, neschopnosť obety a trvácnosti vzťahov.

Avšak aj dnes je každá žena, a zvlášť zasvätená, pozvaná poznávať tieto temné miesta jej srdca, ktoré jej spôsobujú nesprávny pohľad na seba a následne na druhých, vlastné neprijatie a zlyhávanie vo vzťahoch. Je priam nevyhnutné, aby nanovo objavila túto svoju hodnotu a prijala sa ako milovaná Najvyšším. Znovu a znovu potrebuje počuť a žiť slová, ktoré Cirkev pripomína: „*Kristus dáva každému dve základné istoty: že je nekonečne milovaný a že môže bezhranične milovať.*“¹¹⁴

Táto dôstojnosť bola každej jednej daná pri krste, kedy sa stala božou dcérou. Vtedy aj nad ňou zaznel hlas Otca, ktorý hovorí, že je jeho milovanou dcérou, v ktorej má zaľúbenie (Porov. Mt 3,17). To však neznamená, že táto milovaná dcéra bude oslobodená od boja s vlastnou krehkosťou či hriechom. Vedomie svojej skutočnej hodnoty a radikálne oddanie sa Božiemu pohľadu však spôsobuje, že človek napriek vlastnej slabosti a hriechu bude znova a znova nachádzať zmysel svojho života a následne i pokoj, vnútornú radosť a pevnú nádej pre budúcnosť.¹¹⁵

4.2 Angelino pozvanie byť manželkou a matkou

Na rozdiel od telesného materstva, v duchovnom materstve jednotlivé fázy, kedy sa z dcéry stáva manželka a následne matka, sú veľmi úzko prepojené, vzájomne sa prelínajú a preto sa nedajú od seba oddeliť; jeden vzťah vychádza z druhého a následne ho dopĺňa. Preto sa pozrieme na obe fázy u členiek Spoločnosti sv. Uršule spoločne. Avšak rozdelíme ich na dve skupiny. Tou prvou je prežívanie materstva u kolonel – u tých, ktoré sa stali členkami Spoločnosti a mali sa naučiť viesť zverené panny, mali sa stávať ich duchovnými matkami. V druhej časti pozrieme, aký nový pohľad na materstvo ponúka Angela matrónam – tým, ktoré síce nepatrili priamo do Spoločnosti, ale mali byť pre jej členky zárukou ochrany.

¹¹⁴ Porov. KONGREGÁCIA PRE INŠTITÚTY ZASVÄTENÉHO ŽIVOTA A SPOLOČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA. *Bratský život v spoločnosti*. 1. vyd. Trnava: Spolok svätého Vojtecha - VOJTECH, 2006, čl. 22, s. 32.

¹¹⁵ Porov. AUGUSTYN, J. *Evanjeliové rady nielen pre rehoľníkov*. [Z poľského orig. *Rady ewangeliczne. Nie tylko dla osób zakonnych*. Wydawnictwo „M”, Krakov 2001, preložil Jozef Šuppa]. Trnava: Dobrá kniha, 2005, s. 20.

4.2.1 Niektoré rady začínajúcim matkám

V kapitole, ktorá sa zaoberala *Spismi* a ich štruktúrou, už boli spomenuté niektoré charakteristické črty *Rád*. Táto časť *Spisov* obsahuje množstvo odporúčaní a výziev pre objavenie a naplnenie duchovného materstva ponúkaného kolonelám, ktoré sa dotýkajú materiálnych i duchovných potrieb ich duchovných dcér. Keďže Angela ponúka skutočne množstvo rád, nebudeme sa podrobne venovať každej z nich. Zdôrazníme tie najvýznamnejšie, ktoré tvoria základ pre pochopenie ostatných a porozumenie ktorých nám umožní preniknúť do meričiánskej pedagogiky.

Angela – tak ako v zvyšných dvoch častiach *Spisov* – i tu predstavuje svoje najdôležitejšie posolstvo hneď v úvodnej kapitole. Po tom, čo pozdravila matky a vyzvala ich k službe, ktorá má byť podporená modlitbou a má sa vyznačovať úctou a starostlivosťou voči zvereným dcéram, poukazuje na riziko, ktoré by sa mohlo vyskytnúť. Je ním prežívanie ťarchy zodpovednosti a následné znechutenie. Dnes by sme to nazvali syndróm vyhorenia. Píše: „*Táto úloha vás nemá ťažiť, naopak, máte veľmi ďakovať Bohu, že patríte k tým, ktoré si vyvolil, aby neúnavne spravovali a chránili tento jeho poklad.*“¹¹⁶ Táto skúsená matka vie, že nepozýva k ľahkej úlohe. A práve znechutenie z ťarchy tejto služby by mohlo byť jednou z prvých a zásadných prekážok na ceste ich duchovného materstva, ktorá by ho nielen ovplyvnila, ale mohla im ho i znemožniť. Angela napriek tomu vyzýva prijať túto úlohu a namiesto reptania, ponosovania a frustrácie z neúspechov má vystúpiť zo srdca vďačnosť voči Bohu. Avšak toto je možné len vtedy, ak matka v pokore prizná, že jej táto služba nebola daná kvôli jej výnimočnosti, kvôli špeciálnym schopnostiam či nadprirodzeným darom, ktorými by tá-ktorá z nich oplývala. Je to jedine „*veľká milosť a neoceniteľné vyznačenie*“¹¹⁷. Nie je to človek, ale Boh, ktorý je prvým inšpirátorom tohto duchovného materstva a ktorý svojou milosťou k nemu pozýva.¹¹⁸

Skutočnosť prítomnosti znechutenia v našej činnosti, službe, v našom živote, je stále aktuálna. Každý jeden z nás je vystavený tlaku, ktorý môže mať vonkajšie i vnútorné príčiny: je to túžba rodičov vidieť hneď výsledky svojej výchovy, napätie, ktorému sme vystavení v práci, kde sa od nás očakáva splnenie termínovaných úloh s okamžitými uzávermi, tlak spoločnosti i doby, ktorá nám nie vždy ponúka pohotové

¹¹⁶ *Spisy, Rady, Úvod*, b. 12, s. 39.

¹¹⁷ *Tamže*, b.13, s. 39.

¹¹⁸ Seynaeve, M. *La maternité spirituelle selon Angèle Mérici*. [Internet: www.ursulines.union.romaine.catholique.fr, Connaitre, Ste Angèle Mérici, Conférences, Maternité spirituelle], b. II, s. 4. [Dátum citácie: 12.3.2012].

a pozitívne riešenia našich – mnohokrát existenčných – problémov. Na druhej strane frustrácia z neúspechov, uvedomenie si vlastných limitov či neschopnosť organizácie podľa vlastných predstáv nám môže spôsobovať skutočne veľkú ťarchu a následnú malomyselnosť, sklesnutosť, nechť či dokonca odpor k predkladaným veciam.

Ani samotná Angela nebola vo svojich očiach hrdinkou. Veľmi osobne si uvedomovala vlastnú krehkosť, biedu svojho srdca, svoju neschopnosť. Úprimne a pokorne to vyznáva vo svojej modlitbe: „*Najláskavejší Pane, ráč mi odpustiť toľké urážky i každú z chýb, ktorých som sa mohla dopustiť odo dňa svojho krstu.*“¹¹⁹ A je až zarážajúce, že na sklonku života, kedy diktuje tieto Spisy, dokáže v pravde pred inými vyznať: „*Ach, aká som ja úbohá, veď keď vstúpim so skrytosti svojho srdca, neodvažujem sa od hanby pozdvihnúť oči k nebu, pretože si zasluhujem, aby ma peklo zaživa pohltilo, lebo vidím v sebe toľko poblúdení, toľko neprávostí a nízkostí.*“¹²⁰

Angela však ide ešte ďalej. Nielen vyzýva k tejto zodpovednej a náročnej službe duchovnej matky, ale už predvída jej možné úskalia. Pobáda matky, aby neúnavne spravovali a chránili poklad, ktorý im bol zverený.

Na jednej strane teda zdôrazňuje neúnavnosť, vytrvalosť v službe. Sama bola príkladom tejto čnosti, keď počas svojho života služby duchovnej matky mnohým, ktorí ju vyhľadávali, niekoľko desaťročí čakala na uskutočnenie plánu, ktorý mal Boh s ňou. Napriek tomu neochabla vo svojej horlivosti, práve naopak, každodenná rutina sa pre ňu stávala miestom, kde nechcela hľadať niečo výnimočné, ale ísť do hĺbky a podstaty vecí. Slovníkom súčasného človeka by sme povedali, že nikdy nebola zameraná na „kvantitu“ toho, čo robila, ale na „kvalitu“, čo sa týka neúnavnosti v starostlivosti o zverené duše napriek ťažkostiam. A k tomu pozýva aj matky. Nechce od nich očakávanie vonkajších úspechov postavených na kompetentných, fundovaných a dobre premyslených pedagogických prístupoch a formačných plánoch, ale vnútorné pochopenie podstaty ich služby má byť to, čo ich bude viesť a dá im silu a zmysel aj vo chvíľach, kedy ich materstvo bude vyžadovať obeť.

Na druhej strane ich vyzýva chrániť tento poklad zverený Bohom. Keďže si Angela uvedomuje veľkosť daru byť nevestou Krista, ukazuje, že dievčatá a ženy, ktoré ho dostali, sú skutočne božím pokladom. A ten je nevyhnutné chrániť – nielen pred vonkajším svetom, ale aj pred vnútornými negatívnymi vplyvmi, ktoré by ho mohli ohroziť. V ďalších odporúčaniach to vyjadruje konkrétne a s veľkou horlivosťou:

¹¹⁹ *Spisy, Regula, V. hlava, b. 23, s. 24.*

¹²⁰ *Tamže, b. 20-21, s. 24.*

„Ak jasne vidíte, že spása a česť vašich dcér je v nebezpečenstve, vedzte, že s tým nijako nesmiete súhlasiť, ani to trpieť, ani brať ohľad na nikoho.“¹²¹ Inde píše: „Varujte ich pred nákazlivými mienkami bludárov.“¹²²

Angela sa tu prejavuje ako matka, ktorá dodáva nádej: „*Nebojte sa, keď neviete a nemôžete robiť to, čo si právom vyžaduje taká význačná úloha.*“¹²³ Nekončí pri tom, že táto služba nemá byť pre nich ťarchou. Povzbudzuje ich nebáť sa, ale mať nádej a silnú vieru v Boha. Angela tu nepopiera, že v živote každého nastanú situácie, kedy nebude schopný konať to, čo by možno sám chcel, to, čo od neho iní oprávnene čakajú. Dôvody sú rôzne. Niekedy je to vlastná neschopnosť, nemohúcnosť, inokedy sú to reakcie iných, ktorí nám znemožnia konať, a inokedy sú to samotné okolnosti, ktoré spomalia či úplne zastavia naše túžby a plány. Chcem zdôrazniť ešte jedno slovíčko, ktoré tu Angela nenápadne vkladá: „právom“. Nie je ľahké pokoriť sa a prijať neschopnosť konať vo veci, o ktorej sú iní presvedčení, že majú nárok či právo to od nás žiadať. Reakcie človeka na danú situáciu môžu byť skutočne rôzne – zvalovanie zodpovednosti na iných či na nepriaznivé okolnosti, hnev, možno zúfalstvo. Angela však ponúka iný postoj. Nehovorí, že tento problém treba zakryť. To nie. Poukazuje na to, že namiesto beznádeje má človek so srdcom plným dôvery predstúpiť pred Boha a od neho očakávať tú pravú pomoc.

Angelina požiadavka znie jasne: „*Proste,*“ avšak hneď za tým nasleduje „*ponížte sa pred jeho veľkou mocou.*“¹²⁴ Angela teda vyžaduje postoj skutočnej poníženosti a pokory. Pýcha a hrdosť na vlastné schopnosti na božej ceste nemajú miesto. Keď človek prejaví tento skutok odovzdanosti do rúk mocného a dobrého Boha, príde aj očakávané ovocie: „*Lebo keď vám zveril také dielo, dá vám bezpochyby aj potrebnú silu uskutočňovať ho.*“¹²⁵

Angela však ani tu nekončí. Ako žena, ktorá toho už vo svojom živote zakúsila mnoho, pokračuje: „*len nech pri tom nechýba vaša spolupráca.*“¹²⁶ Angela nie je tou, ktorá by sa nechala obsluhovať. Vždy bola tou, ktorá sama vychádzala s iniciatívou, ktorá vedela, že za každým úspechom stojí vlastná námaha spojená s vytrvalosťou. Ani od Boha nechcela nič zadarmo. Uvedomovala si, že Boh má pre človeka pripravené

¹²¹ *Spisy, Rady, III. rada*, b. 14, s. 43.

¹²² *Spisy, Rady, VII. rada*, b. 12, s. 49.

¹²³ *Spisy, Rady, Úvod*, b.14, s. 39.

¹²⁴ *Tamže*, b.16, s. 39.

¹²⁵ *Tamže*, b.16, s. 39.

¹²⁶ *Tamže*, b.16, s. 39.

množstvo darov; avšak dáva človeku slobodu, a preto čaká na jeho odpoveď, či stojí o jeho pomoc na ceste životom.

Angela konkrétne vyjadruje kroky tejto spolupráce: „*Pracujte, konajte, verte, usilujte sa, dúfajte, z celého srdca volajte k Bohu a nepochybne uvidíte podivuhodné veci, ak všetko zameriате na chválu a slávu božej Velebnosti a na dobro duší.*“¹²⁷

Takýto je vzor duchovného materstva sprostredkovaný Angelou: bezhranične ver a z celej sily sa usiluj!

4.2.2 Angeline rady skúseným matkám

Tretia časť *Spisov* je adresovaná ďalším ženám správy Spoločnosti. Angela ich neoslovuje dcéry a sestry tak, ako to bolo v predchádzajúcich častiach; nazýva ich „*moje sestry a ctihodné matky*“¹²⁸. Angela vie, že sú to ženy, ktoré už prešli výraznú časť svojho života a môžu mať za sebou i vlastnú skúsenosť výchovy. A tak ich opäť pozýva do tejto služby, avšak s novým pohľadom. Ich postoje majú byť – na rozdiel od začínajúcich členiek Spoločnosti – už zrelé, skúsené.

Angela aj im dáva titul „*veľmi milované*“ avšak dopĺňa „*v krvi Ježiša Krista*“¹²⁹. Všetky sú sestry, avšak ich už Angela nenazve dcéry; sú vyvolené, aby sa stali matkami dcér Spoločnosti. Angela ich však, podobne ako kolonely pobáda, aby si uvedomili, že to nie je ich zásluha či výnimočnosť; je to Boh a jeho milosť. Je zaujímavé, že Angela napriek svojej ráznosti a priamosti, pre ňu tak charakteristickej, použije slová: „*Tu by som trochu chcela, že by ste si otvorili oči svojho rozumu a uvážili, aká veľká je milosť a šťastný údel ako je váš, že vás Boh urobil matkami toľkých panien.*“¹³⁰ Z daných slov môžeme vycítiť veľkú úctu a zhovievavosť voči zásadám a praktikám, ktoré sú zasadené hlboko v človeku a ktorých zmena vyžaduje nielen veľkú dávku ochoty, ale i pokory, odvahy a trpezlivosti.

Angela uisťuje tieto ženy, že sú pre ňu veľmi dôležité, že tam nie sú náhodou, ale ich prítomnosť v Spoločnosti je priam nevyhnutnosťou. Slová *Závetu* píše v poslednom roku svojho života, kedy si uvedomuje si, že zanechanie Spoločnosti bez spoľahlivých garantov by bolo z jej strany priam nezodpovedné. Preto matróny

¹²⁷ *Tamže*, b.17-18, s. 39.

¹²⁸ *Spisy, Závet, Úvod*, b.4, s. 56.

¹²⁹ *Tamže*, b. 4, s. 56.

¹³⁰ *Tamže*, b. 14-15, s. 57.

ubezpečuje: „Medzi dobrými a potrebnými opatreniami, ktoré Boh pre mňa pripravil, ste práve vy jedným z najhlavnejších.“¹³¹

Angela chce využiť skúsenosť týchto žien ohľadom výchovy – osobnú či odporovanú – a tak za vzor ich duchovného materstva dáva telesné materstvo žien. A svätá Angela tu vystupuje ako tá, ktorá veľmi dobre pozná realitu biologickej dcéry a jej matky. Tak, ako telesná matka chráni svoje dieťa a stará sa o neho i ony sa majú o zverené dcéry starať. Dôvod je jednoduchý – Boh do ich rúk vkladá svoje vlastné nevesty a zveruje ich vedeniu týchto matiek. Angelina výzva je skutočne naliehavá a tieto myšlienky tvoria aj podstatnú časť dvoch *Odkazov*, kde je podrobne vykreslená podobnosť týchto druhov materstva. Vyzýva matky, aby si nielen do mysle, ale najmä do srdca vtláčili každú jednu z nich, avšak nie ako jednu z mnohých, ale každú jednu osobitným spôsobom. To znamená poznať nielen jej meno či postavenie, ale i povahu, situáciu, v ktorej sa nachádza a vlastne všetko, čo sa danej dcéry týka.¹³² Angela tu duchovným matkám nedáva vo výchove žiadne úľavy. Práve naopak, majú a musia sa snažiť oveľa viac ako telesné matky: „Keby prirodzené matky mali aj tisíce synov a dcér, každého z nich budú mať v srdci osobitne, lebo takto si počína pravá láska. Duchovné matky to môžu a musia robiť v ešte väčšej miere, lebo duchovná láska je neporovnateľne silnejšia ako prirodzená.“¹³³

Pri tejto starostlivosti nesmú zabúdať na dve skutočnosti, ktoré Angela tak často pripomína: na jednej strane ďakovať Bohu za tento nezaslúžený dar, na druhej strane prosiť ho, aby im Boh dal múdrosť a schopnosť vykonávať zverené dielo. Svoju úvodnú časť *Závetu* ukončuje výzvou podrobiť sa Božej vôli vo všetkom, čo bude od nich táto služba vyžadovať a tiež verne vytrvať až do konca.¹³⁴

4.3 Charakteristika duchovného materstva v učení Angely Merici

Zo všetkého, čo už bolo v tejto práci spomenuté, by sa duchovné materstvo v učení svätej Angely Merici dalo zhrnúť do niekoľkých bodov: jeho prameňom je Boh, duchovné materstvo má svoj príklad v biologickom materstve ženy, má byť vyjadrené

¹³¹ *Tamže*, b. 10, s. 57.

¹³² *Spisy, Závet, II. odkaz*, b. 1-3, s. 59.

¹³³ *Tamže*, b. 5-6, 8-9, s.59.

¹³⁴ *Spisy, Závet, Úvod*, b.17-24, s. 57.

pozitívnymi postojmi a ostáva realistické. Pozrime sa konkrétnejšie na jednotlivé charakteristiky.¹³⁵

Základným postojom, z ktorého musí všetko vychádzať, je uvedomenie si, že prameň duchovného materstva sa nachádza v Bohu. Toto vedomie nás musí privádzať k postoju vďačnosti za tento nezaslúžený dar. Zároveň je človek pozývaný k spojeniu s Darcom v neustálej modlitbe plnej dôvery – napriek poznaniu obmedzení a vlastných hraníc. Boh však dáva slobodu, a preto sa tiež vyžaduje spolupráca zo strany človeka, jeho zodpovedný a verný prístup k plneniu si povinností a zverených úloh.

Druhú vec, ktorú Angela ponúka, je nechať sa v prežívaní duchovného materstva inšpirovať telesným materstvom žien a ich láskou voči deťom. Angela vyzýva duchovné matky, aby sa starali o svoje duchovné deti tak, ako keby sa zrodili z ich vlastného lona, ba dokonca ešte viac.¹³⁶ Príklad biologického materstva im má ukázať vzťah voči deťom – tento vzťah nesmie byť žitý nezúčastnene; ak tieto svoje dcéry prijali za vlastné, srdce im nedovolí, aby im bola niektorá z ich dcér ľahostajná, musí im na nich skutočne záležať.

Angela ďalej povzbudzuje matky, aby svoj vzťah k dcéram vyjadrovali v prvom rade pozitívnymi postojmi ako sú vľúdnosť, prívetivosť, láskavosť; dcéram majú dodávať odvalu. Ale myslí aj na potrebu spoločne strávených chvíľ, kde sa môžu nielen stretnúť, ale i vzájomne sa potešiť, povzbudiť. Tieto postoje majú za cieľ podporiť človeka a zároveň mu dávajú priestor na jeho osobný rast.

A napokon Angela pozýva k materinskej láske, ktorá ostáva realistická. Je to láska, ktorá ponúka smer, avšak je si vedomá krehkosti tých, ktorí po nej kráčajú. Angela tu pozýva matky, aby sa pre svoje dcéry stali zrkadlom vo všetkých rozmeroch svojho života: „*Čo sa vás týka, žite a správajte sa tak, aby sa vaše dcéry mohli vidieť vo vás.*“¹³⁷ No Angela ide ďalej – chce, aby sa matky nechávali inšpirovať a povzbudzovať dobrým príkladom zverených dcér. Realizmus svätej Angely však nevyklučuje i potrebné napomenutia, pokarhania, rázne konanie vo veci, ktorá by mohla mať nepriaznivý dopad na osoby: „*Tým nechcem povedať, že by niekedy nebolo potrebné použiť výčitky a prísnosť v príhodnom čase a na pravom mieste, podľa*

¹³⁵ Seynaeve, M. *La maternité spirituelle selon Angèle Mérici*, b. II, s. 4-7.

¹³⁶ Porov. *Spisy, Závet, Úvod*, b. 13, s. 57.

¹³⁷ *Spisy, Rady*, VI. rada, b. 1, s. 48.

závažnosti okolností a potrieb osôb.“¹³⁸ Avšak ich pôvod musí koreniť v autentickej materinskej láske a musia sledovať dobro druhej osoby.

Duchovné materstvo, ktoré sa z vnuknutia Boha zrodilo v srdci Angely Merici, sa pre nás stáva veľkým bohatstvom; osobitne tým, že Angela v ňom vyjadrila vlastnú skúsenosť. Je to jej osobný život, ktorý sa odráža v celých *Spisoch*, zvlášť v jej modlitbe.¹³⁹ Toto materstvo, tento vzťah k iným – naplnený veľkou úctou a láskou – sa počas nasledujúcich storočí stal a stále stáva zdrojom inšpirácie. A to nielen pre rehoľné spoločenstvá, ktoré majú svätú Angelu za svoju Matku, ale i pre mnohých laikov rôznych kontinentov – mužov i ženy - ktorí sú priťahovaní jej spôsobom žitia evanjelia, jej vzťahom k Bohu a blíznym a ktorí pociťujú výzvu nechávať sa motivovať duchom tejto ženy.

¹³⁸ *Spisy, Závet*, III. odkaz, s. 60.

¹³⁹ Porov. *Spisy, Regula*, V. hlava, b.16-44, s. 23-25.

Záver

Ako učiteľka na základnej škole som dennodenne pozvaná prežívať svoje duchovné materstvo voči žiakom, kolegom v práci, ľuďom, ku ktorým som poslaná. Táto práca ma posunula v hľadaní spôsobu, ako uplatniť charizmu našej zakladateľky na hodinách chémie či matematiky, ktoré vyučujem. Vďaka prehĺbenému štúdiu *Spisov* našej zakladateľky Angely Merici sa mi otvoril nový pohľad na to, ako pristupovať k žiakom, zvlášť k tým, ktorí pochádzajú z neúplných, rozvrátených rodín a ktorí sa stali obeťami súčasnej doby. Našla som veľa inšpirácií a verím, že sú použiteľné širokou vychovávateľkou verejnosťou.

Ako možno vyčítať z tejto práce, svätá Angela nám nezanechala teoretické vedomosti získané štúdiom odborných, pedagogických či psychologických kníh. Zanechala nám svedectvo svojho života a ponuku, ktorá môže byť veľkou pomocou na našej ceste. Bol to Duch Svätý, ktorý ju viedol a ona mu nechala otvorené srdce. V jej prežívaní materstva je viditeľná na jednej strane pokora, vďačnosť pred Bohom a dôvera voči nemu, na druhej strane ochota vytrvalej práce naplnená veľkou úctou voči druhému človeku, voči tajomstvu, ktoré v sebe skrýva.

To, ako Angela pre seba pochopila podstatu duchovného materstva, by sa dalo zhrnúť týmito slovami: Vo vedomí vlastnej hodnoty a dôstojnosti pod pohľadom milujúceho Boha stávať sa tou, ktorá objavenú a pochopenú lásku bude sprostredkovať ďalej, aby bol Boh oslávený, ľudia získali božie kráľovstvo a sami sa stávali nástrojom dávania lásky iným. A to, čo pochopila, ponúka aj nám.

Anotácia

- Meno a priezvisko: Mgr. Jana Ferenčáková
Inštitúcia: Katedra pastorální a spirituální teológie CMTF UP v Olomouci
- Názov práce: Duchovné materstvo v Spisoch svätej Angely Merici
Názov v angličtine: Spiritual Motherhood in the Writings of St. Angela Merici
- Vedúci práce: ThLic. Marta Lucia Cincialová, Th.D.
- Rok obhajoby: 2012
Počet strán: 50
Počet titulov použitej literatúry: 19
- Kľúčové slová: Angela Merici, Kristus, láska, materstvo, *Spisy, Regula, Rady, Závet*
Keywords: Angela Merici, Christ, love, motherhood, *Writings, Rule, Counsels, Testament*

Práca je zameraná na objavenie a pochopenie podstaty prežívania duchovného materstva u svätej Angely Merici. Pozornosť je venovaná najmä dielu *Spisy*, ktorého autorkou je svätá Angela. Najprv je to pohľad na tri časti tohto diela – *Regula, Rady a Závet*. Potom nasleduje všeobecný pohľad na telesné a duchovné materstvo žien. A napokon je rozobratá charakteristika duchovného materstva v učení Angely Merici.

Annotation

The work is focused on discovering and understanding the fundament of spiritual motherhood of St. Angela Merici. Attention is focused on the *Writings of St. Angela Merici*. At first there is a view of three parts of the work- *Rule, Counsels and Testament*. Then there is a general view on physical and spiritual motherhood of women. And finally there is a characteristics of spiritual motherhood in the teachings of St. Angela Merici.

Bibliografia

ANGELIOVÁ, P. *Anděla Merici: Charisma ženy v životě církve*. Praha: Paulínky, 2007. ISBN 80-86949-24-9.

AUGUSTYN, J. *Evanjeliové rady nielen pre rehoľníkov*. [Z poľského orig. *Rady ewangeliczne. Nie tylko dla osób zakonnych*. Wydawnictwo „M“, Krakov 2001, preložil Jozef Šuppa]. Trnava: Dobrá kniha, 2005. ISBN 80-7141-479-4.

BARSOTTI, D. *Spiritualita svätej Angely Merici: Rodina okolo Matky*. Bratislava, 2003. ISBN neuvedené.

BRONDINO, G. - MARASCA, M. *Citový život zasvätených*. [Z talian. orig. *LA VITA AFFERIVADEI CONDECRATI* vydaného v EDUTRICE ESOERIENZE, FOSSANO 2001, preložil ThDr. Štefan Turanský]. 1. vyd. Bratislava: SERAFÍN, 2004. ISBN 80-88944-92-9.

CROISSANT, J. *Kňazstvo ženy alebo kňazstvo srdca*. [Z franc. orig. *LA FEMME SACERDOTALE* vydaného v EDITIONS DU LION DE JUDA 1992, preložila PhDr. Daniela Kotmanová, 1993]. Bratislava: SERAFÍN, 1994. ISBN 80-85310-42-2.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. *Gaudium et spes*. Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v dnešnom svete, In: *Dokumenty druhého Vatikánskeho koncilu*. 1. vyd. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1993. ISBN neuvedené.

JÁN PAVOL II. *Mulieris dignitatem*. Apoštolský list o dôstojnosti a povolání ženy pri príležitosti Mariánskeho roka. [Preklad podľa vydania v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme z roku 1991 upravila Mgr. Katarína Kročková]. Trnava: Spolok svätého Vojtecha – VOJTECH, 2008. ISBN 978-80-7162-707-4.

JÁN PAVOL II. *Redemptoris Mater*. Encyklika o preblahoslavenej Panne Márii v živote Cirkvi. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1988. ISBN neuvedené.

JÁN PAVOL II. *Teologie těla - Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. 4. vyd. Praha: PAULÍNKY, 2012. ISBN 978-80-7450-041-1.

Katechizmus katolíckej cirkvi. [Preklad z latinského originálu *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Vatikán, 1997]. Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 1998, ISBN 80-7162-253-2.

KONGREGÁCIA PRE INŠTITÚTY ZASVÄTENÉHO ŽIVOTA A SPOLOČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA. *Bratský život v spoločenstve*. 1. vyd. Trnava: Spolok svätého Vojtecha -VOJTECH, 2006. ISBN 80-7162-585-X.

KONGREGÁCIA PRE INŠTITÚTY ZASVÄTENÉHO ŽIVOTA A SPOLOČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA. *Služba autority a poslušnosť*. Inštrukcia. 1. vyd. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008. ISBN 978-80-7162-740-1.

LEDOCHOWSKÁ, T. *Angela Merici a Spoločnosť sv. Uršule vo svetle dokumentov*. Vydané v Ríme pre vnútornú potrebu sestier uršulínok, ostatné údaje neuvedené.

MARGONI, A. *Angela Merici: The intuition of the secular spirituality*. Soveria Mannelli: Rubbettino Editore, 2004. ISBN neuvedené.

MARIANI, L.- RIO, M. B. *Proti vetru pod vánkom Ducha*. 1. vyd. Bratislava: Lúč, 1993. ISBN 80-7114-089-9.

MARIANI, L. „*Rady*“ *svätej Angely Merici: Poznámky k spiritualite*. Bratislava, 2002. ISBN neuvedené.

MERICI, A. *Spisy*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1997. ISBN neuvedené

NOUWEN, H. J. M. *Návrat márnوترatného syna*. [Z angl. orig. *THE RETURN OF THE PRODIGAL SON* preložila Magda Šaturová -Seppová]. Trnava: Dobrá kniha, 1997. ISBN 80-7141-151-5.

ZENO, K. J. *Som žena: Cesta každej z nás*. [Z anglického originálu *Every Woman's Journey (Answering „Who Am I“ for Every Feminine Heart)*]. 1. vyd. Bratislava: LÚČ, 2012. ISBN 978-80-89342-11-2.

Zoznam skratiek

Skratky biblických kníh Starého i Nového zákona použité: *Sväté písmo starého nového zákona*. 4. vyd. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2001. ISBN 80-7162-281-8.

Ostatné skratky

b.	bod
čl.	článok
porov.	porovnaj
r.	rok
s.	strana
sv.	svätý (á)